

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

POLITIKAI JELLEGŰ

Előfizetési feltételek:

Budapest, V., Személynök-u. 25.

ZSIDÓ FELEKEZETI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.

Egész évre házhoz küldve 20 K

Telefonszám: 95—28.

Szerkeszti: SZABOLCSI MIKSA.

Fél évre — — — — 10.

Negyed évre — — — — 5.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési felhívás!

Azokat a tisztelt előfizetőinket, akiknek előfizetése 1914 évi július hó elsején lejárt, tisztelettel felkérjük, sziveskednének előfizetésüket megújítani, különben a lapot sajnálatunkra részükre beszüntetni leszünk kénytelenek.

A kiadóhivatal.

A megegyezés felé.

Azóta, hogy az autonómiai bizottságnak a kultuszminiszterhez intézett memoranduma és a miniszter válasza az *Egyenlőség* útján nyilvánosságra jutott, főleg pedig azóta, hogy ezzel kapcsolatosan a mozgalom további feladatait kifejtettük, valahogyan megközelíthetőbbnek látszik az orthodoxia. Anélkül, hogy keressük: azoké-e ez az első siker, akik a mi táborunkban küzdenek megrendíthetetlenül a nagy célért, vagy azoké-e, akik a másik táborban okos belátással a magalegyezés útjára terelik a vezetőséget, megállapítjuk, hogy az utolsó hetekben a mi javunkra változott meg az orthodoxia hangulata. Még ellenzik hivatalos körökben az egységes autonómiát, de ez az ellenzés beleenyhült olyan taktikába, amely megfontoltabb, mint a régi és nem is olyan agresszív.

Hogy minden félreértést kikerüljünk, kijelentjük: magának az orthodox vezetőségnek a hangulatát nem ismerjük, nem az ő megnyilatkozásaiban ismertük fel azokat a tüneteket, amelyekből a legujabban kialakult helyzet prognózisát kirajzoljuk. Mindazonáltal van jogunk igaz tény gyanánt leszögezni azt a megfigyelésünket, hogy az orthodoxiában új felfogások felé hajlik a közvélemény. Hogy ez így van, arra nézve hivatkozunk az orthodoxia pulicisztikájára, amely kilépett eddigi dogmatikusnak vallott körülbástyázottságából és ha *felelőtlenül* is, ha csak a *maga* iniciatívájából is, a megoldáshoz formulákat keres, sőt többet is: a megalkotandó autonómia *formáját* keresi.

Szó sincs róla: ezek a felfogások távolról sem fedik még a miénket, az autonómia kiépítése tekintetében egyelőre még nem tulságosan biztatók. De mégis becsesek, mert olyan dualizmust propagálnak, amely az autonómia kérdéseinek anyagából a legveszedelmesebb anyagot kapcsolja ki: a *két-felekezet* téveszméjét.

Hogy szigorúan tárgyilagos meghatározásaink gyanu alá ne kerüljenek, szó szerint közöljük a hivatalos orthodox ujság jul. 3-án megjelent vezetőcikkének következő passzusát:

— Ők (t. i. mi) az autonómiát akarják, ezt orthodox részen épen olyan sóvárogva kívánják. A különbség csak abban van, hogy egységes legyen-e az autonómia, vagy szétválasztott. Hogy az egységes szervezésre nem kapható az orthodoxia, arról már bőven meggyőződhetett az ellenpárt. Ha tehát a neologia vezetői valóban csak az autonómiáért küzdenek, s nem táplálnak támadó hátsógondolatokat a hithű zsidóság ellen, akkor lépjenek elő a *kettős* autonómiának olyan javaslatával, amelynek az lenne az alapfeltétele, hogy *bizonyos közös érdekű dolgaiban Magyarország össz-zsidósága közösen járjon el ezentul!*

Az ujság ugyan kijelenti, hogy a megoldásnak ez a lehetősége nem hivatalos proposíció, hanem a lap privátvéleménye csupán. Ez az indítvány-féle azért mégis figyelemreméltó, annál inkább, mert feltehető, hogy a hivatalos organum ismerheti irányítóinak szellemét és még a maga felelősségére sem mond olyasvalamit, amivel a hivatalos körök között és maga között csak szükségtelen ellentéteket idézne elő.

Hát hiszen különben nem bánjuk: ez csak privátvélemény, de hogy fémjelzetten orthodox, azt már a lap sem tagadhatja. Ebben a véleményben pedig ez a legfontosabb:

1. Az orthodoxia nem vallja a *két-felekezet* elméletét, mert ha vallaná, akkor nem beszélne össz-zsidóságról, még kevésbé olyan érdekekről, amelyek közösjellegűek.

2. Még e vélemény szerint sem lehetséges olyan organizáció, amelyben utolsókonzekvenciáig

jusson kifejezésre a teljes elkülönültség, mert a kettősnek óhajtott autonómiában is a közös érintkezési pontokat elismeri és fentartandónak javasolja.

3. A közösség principiuma is új ebben a beállításban. Gyűjtőfogalma ez itt oly érdekkomplexumnak, amely nemcsak humanitárius közösséget foglal magában, hanem más értékeket is, amelyeket szétválasztani nem lehet.

Látni való, hogy az orthodoxia álláspontja már távolról sem olyan ridegen visszautasító, aminőnek eddig látszott. Még huzódoznak, de alkudnak már, sőt kompromisszumot is ajánlanak — nem hivatalosan.

Hát mi is nem a hivatalos körök véleményét tolmácsoljuk, csak a magunkét.

Ha az orthodoxia csak vallásvédelmi szempontból ragaszkodik a kettős szervezet gondolatához, akkor olyan bástyát védelmez, amelyet mi nem támadunk. Ezerszer kijelentettük, újból kijelentjük, hogy az egységes zsidóság autonómiája keretében nem fenyegeti veszedelemmel a hithűséget, mert abban a hitközségek önállóságukat csorbíttatlanul megtarthatják.

Az a közösség, amit mi keresünk, csak kifelé jutna kifejezésre. A *belső* közösséget nem követeljük. És ebben — ha úgy tetszik — még radikálisabbak leszünk az orthodoxoknál. Ha féltik fejlődésüket az intézmények közösségétől, ám ne legyen közös semmiféle intézményünk sem, még a humanitárius intézmények sem. Nekünk nincs okunk követelni az e téren való együttműködést és az orthodoxia is lemondhat róla, mert a mi jótékonyágunk szelleme minden körülmények között a régi marad és ahogy eddig nem kereste: haladót pártol-e, vagy orthodoxot, a jövőben sem fogja keresni.

Szóval: az egységes zsidóság autonómiáján belül készek vagyunk a legszigorubb különállást is elfogadni és így az egységes zsidóság autonómiája orthodox felfogás szerint is kívánatosabb, mint a kettős szervezet: *belső*, bár korlátozott közösséggel.

Előbb-utóbb az orthodoxia is el fog jutni ehhez a meggyőződéshez. El kell jutnia ideig, mert már most is csak olyan formákért küzd, amikhez *belső* fejlődésének semmi köze sincsen. Örülni fogunk, ha korábban éri el ez a megismerés, de nem fogunk elcsüggedni, ha későbben tereli össze az egygondolkodásukat. Mi megrendíthetetlenül a magunk útján haladunk, küzdve az autonómiáért, amely csak egységes zsidóságot védhet, mintahogy csak egy izraelita felekezet van az országban, és figyelve azokat, akiket az igazság ereje törvényszerűen felénk sodor.

A VI. izr. községkerület jelentése.

A VI. izr. községkerület 1908 óta nem tartott gyűlést s azóta évi jelentést sem tett közzé. Ma ismét nyomatékossabb szükségessége állott be annak, hogy a községkerület kilépjen rezervájából s hogy azt a szellemi és erkölcsi erőt, amelynek foglalatja, munkába állítsa. F. hó 15-ikén evégből közgyűlés lesz s erre való tekintettel a községkerület előljárósága jelentést készített, amelyben a reábizott ügyeknek hetedfélés történetéről, illetőleg az ennyi idő alatt beállott egyes fázisairól számol be.

A jelentés kétségkívül érdekes, mert összefoglalva találja benne az olvasó azoknak a kérdéseknek legközelebbi történetét, amelyek most a magyar zsidóságot újra élénken foglalkoztatják. E kérdések az egységes autonómia, a felekezet államsegélye, papok dotációja stb. De a jelentés egyuttal indokolja azt is, hogy mi volt a községkerület eddigi tartózkodásának az oka.

Egyik-másik jelenség, mondja a jelentés, szinte megkövetelte, hogy gyűléseink meg ne zavarják ama mozgalmak kifejlődését, melyek felekezetünk viszonyaiban nagy fordulatot és gyökeres átalakulást igényelnek. A felekezet közérdeke ajánlotta az alakszerűségek mellőzését s erre azért határozták el magukat, hogy a béke és egység érdekében levő munkáról a figyelmet a legkisebb mértékben se tereljék el. De egyénenként és a hitközségek képviselőivel együtt *melléje állottak* azoknak a törekvéseknek, melyek szabadabb keretekben szintén vallási közügyeink rendezését célozták. Mivel a tett lépések és törekvések célhoz nem vezettek, a jelentés szerint sem marad más hátra, mint a küzdelem folytatása az egész vonalon, tehát a kerületben is, hogy igazaink tudata hassa át a felekezet minden rétegét és az annak körein kívül álló döntő tényezőket is.

Az autonómia ügyének ismertetésére térve, hivatkozik a jelentés Apponyi Albert grófnak 1908. évi jan. 17-ikén 258. eln. sz. alatt kelet leiratára, amely felhívta az Orsz. Izr. Irodát, hogy a községkerületi elnökök gyűlése *sürgősen* teendő fölterjesztésében adjon véleményt arról, hogy mily intézkedéseket és mily eljárást tart célravezetőnek az izr. hitfelekezet *egységes* szervezetének megalkotását tárgyalni hivatott izr. egyetemes gyűlés egybehívására. Az 1908. évi július 15-ikén tartott községkerületi elnöki gyűlés letárgyalta a kívánt feliratot s azt úgy Apponyi Albert gr. akkori kultuszminiszternek, mint Wekerle Sándor dr. miniszterelnöknek is átnyújtotta, akik kilátásba helyezték, hogy az egységes szervezet megalkotásának ügyét megfontolás tárgyává teszik és teljes jóakarattal támogatják. De az emlékirat azóta is elintézetlenül hever a miniszteriumban.

Időközben kormányváltás volt. Zichy János gróf lett a kultuszminiszter, aki előtt a községkerületi elnökök gyűlékezete tisztelgett. A miniszter, bár nyilatkozatai szerint teljesen át volt hatva az autonómiára vonatkozó kívánság jogosságától és megvalósításának szükségességétől, mégis azt mondotta, hogy „nézete szerint a felekezet autonómiájának kiépítése csak akkor fogja a várt üdvös eredményeket meghozni, ha az autonómia szükségességének

érzete az *egész magyar zsidóságot* áthatja és ez az együtt-érzés hozza létre azokat a szabályokat, melyek a zsidók egyetemének önkormányzatát lesznek hivatva intézményesen biztosítani.“ Örvendetes tényként szegezi le a jelentés, hogy az utóbbi években az autonómia ügye állandóan a közérdeklődés központjában állott. Az 1911. évi állami költségvetés tárgyalásakor felekezetünk szervezetének kérdéséről élénk vita folyt. A miniszter e vita folyamán kijelentette, hogy *törvényeink szerint csak egy egységes zsidóság létezik s az autonómia kérdése is csak ebből a szempontból oldható meg.* Az 1912. évi állami költségvetésben az izr. egyházi célokra megszavazott államsegély egy részét a kultuszminiszter arra szánta, hogy abból az autonómia megalkotásának előmunkálataira szükséges költségek fedeztessenek. Mindebből nyilvánvaló, hogy a törvényhozás és a miniszterium a zsidóságnak törvényeinkben is biztosított egységének álláspontján áll és hogy az autonómia kérdésében már az előmunkálatok szándéka lépett előtérbe.

Szól a jelentés a legujabb autonómiai mozgalomról, amely eleinte kellő visszhangra nem talált s csak akkor vált jelentőssé, amikor a községkerületi elnökök gyűlése 1912. évi január 21-ikén melléje állt s érdekében fölhívást is tett közzé. Ezt követte az 1912. február 20-ikára Budapestre egybehívott nagysikerű értekezlet, amely határozatai végrehajtását nagybizottságra bízta. E bizottság eljárta a febr. 20-iki gyűlés határozatával *Lukács László* akkori miniszterelnöknél és *Zichy János* gróf kultuszminiszternél s így a kérdésnek újabb megfontoltatására megtette a szükséges lépéseket. Majd az időközi változásra való tekintettel *Jankovich Béla* dr. kultuszminiszter előtt is eljárta, hogy, a felekezet egysége mellett sikra szállva, az önkormányzat intézményes biztosítékát újra megsürgesse. Ehez járult a legutóbbi napokban az ország első hitközségének, a pesti hitközségnek megnyilatkozása, amely, így mondja a jelentés, egész erkölcsi súlyát veti latba amellet, hogy felekezetünk végre megkapja azt az önkormányzatot, melyet hazánkban minden más bevett felekezet élvez s amely, mint a recepció elválaszthatlan következménye, az izr. felekezetet is megilleti. A jelentés kéri a kerületekhez tartozó hitközségeket, hogy ehez a mozgalomhoz teljes buzgalommal csatlakozzanak.

A jelentés következő fejezetében az 1848: XX. tc. végrehajtásáról emlékeztet meg, a községkerületi elnökök gyűlése, ill. az Orsz. Izr. Iroda közbelépésének javára írja, hogy az 1908-ban még 60,000 koronás felekezeti államsegélyt 1910-ben 90,000 K-ra, 1911-ben 120,000 K-ra és 1912-ben 240,000 K-ra emelték s a folyó évi állami költségvetés képviselőházi tárgyalásán a felekezet dotációjának további emelése — habár csekély mértékben — kilátásba helyeztetett. A jelentés kimutatja azután, hogy a kerület községek és rabbijaik, vagy özvegyeik az államsegélyből kaptak 1908-ban 3450 K-t, 1909-ben 7050 K-t, 1910-ben 3850 K-t, 1911-ben 5900 K-t, 1912-ben 13,820 K-t és 1913-ban 10,420 K-t

A rabbik kongruájára térve, azt mondja a jelentés, hogy ennek államsegélyes összege nem üti meg azt a mértéket, mely a felekezetet faj és méltányosság szem-

pontjából megilleti. Emelése érdekében a tárgyalások folyamatba vannak. A kerületben összesen öt rabbi kapott nem is egészen 3000 K kongruakiegészítést.

Miután a jelentés a hitközségi alkalmazottak fizetési és nyugdíjügyének rendezése érdekében folyó akcióról, a hitközségi iskolákat az új népoktatási törvénnyel ért veszteségekről s a zsidó patronage-ügy fejlődéséről szólott, rátér a szorosán vett kerületi ügyekre. Felsorolja az alapszabályjövahagyásokat, elmondja, hogy a községkerületi bíróságnak öt esetben akadt oly dolga, hogy ítéletet kellett hoznia, míg a többi négy eset békítő eljárással volt kiegyenlíthető. A jelentés végül a községkerület veszteségeiről emlékszik meg, akiknek a száma 6 év alatt igen nagyra nőtt.

K.

Glosszák a hétről.

□ Abból az alkalomból, hogy egy Mór nevű ember Marcellnek írta magát a váltójára s azután nem akarta kifizetni a váltót, mert alapjában Mórícnak érezte magát s a Marcellt csak írói és pedig váltó-alá-írói nevének tekintette, gunyos értekezést olvasok a katolikusok lapjában arról, mily könnyedén lesz Dávidból Dezső, Icikből Izsó, Geciből Géza, Szurából Sárika, Bliméből Bertuska, Goldéből Aranka, Pereléből Piroska, vagy Gyöngyike, Berisből Béla, Jankelből Jenő. A kiindulási pont persze az, hogy ama bizonyos Mór, akiből Marcell lett, okvetlenül zsidó. Már ez magában sem biztos. Ismertünk Mórokat, sőt Móríkokat, akik sem Marcellek, sem zsidók nem voltak. Így például a legnagyobb magyar Mór, Jókai Mór, aki hosszú ideig Mórícnak írta magát, egyáltalán nem volt oly szerencsés, hogy zsidó lehetett volna.

De feltéve, hogy a szóban forgó Mór tényleg zsidó, kicsufolni nem azért kellene, mert Marcellé változott, hanem azért, mert a váltóját nem akarta kifizetni. S a Dávidokat, Icikeket, Jankelokat és Beriseket sem volna szabad bántani azért, mert Dezsőkké, Imrékké, Jenőkké és Bélákká alakulnak. Hiszen a zsidókat egyre támadják, hogy nem akarnak a nemzet testével egyek lenni. S hogy igenis akarnak, arra nincs szebb és jobb bizonyíték, mint az, hogy a nevüket elcserélik s külsőleg is magyarokul prezentálódnak. Nem tudom miért, de jobban szeretem, hogy Turóci Jenő néven magyar valaki, minthogyha Cvórech Jankelnek hívják. S engem a küzdő katolikusok táborában mindig kellemetlenül érintenek az idegen nevek. Furcsállom, hogy Fligler Ottmár akarjon engem kikergetni Magyarországból azért, mert én nem vagyok magyar, ő ellenben, Fligler Ottmár igenis magyar. Az ősiség kérdése fölmerül, de ha fölmerül: különbség csak annyi lehet köztünk, hogy az én őseim 50 évvel később vándoroltak be országunkba, mint Fligler Ottmár ősei. Hogy Fliglerék sem jöttek Árpáddal, azt a nevük fényesen bizonyítja. Az, hogy valaki katolikus, még nem menti fel a magyaroso-

dás kötelezettsége alól s jobban szerettem volna, ha Schlauch Lőrincet Sereginek vagy Siketnek hívták volna s Prohászka Ottokárnak Perényi volna a neve.

*

Az új római polgármester nem Nathan, hanem Colonna Prospero herceg. Mily öröm a klerikális táborban! S mi nem haragszunk érte, hiszen nem kötelező Rómára, mint a katolikusok centrumára sem az, hogy mindig Nathant válassza polgármesterévé, sem az, hogy egy másik zsidót. Vannak Rómában másvallásuak is. Nagy az öröm, mondom, noha konstatálnunk kell az örvendezőknek, hogy Colonna herceg sem klerikális, pedig vannak Rómában klerikális arisztokraták is. Vannak, de azokat nem választják meg római polgármesterekké. Colonna királpárti, tehát még csak annyira sem barátja a pápának, amennyire Nathan volt, aki *épen azért* volt fokozottan udvarias és szeretetreméltó a Vatikánhoz, *mert* zsidó volt s így erre magát kötelezettnek érezte. Colonna ellenben, aki nem zsidó, csak herceg és királpárti, nem köteles szeretetreméltósággal viselkedni a Vatikánnal szemben. De a klerikálisok, akik tudták, mennyire bevált Nathan, mint Róma polgármestere, joggal félték attól, hogy még egy zsidó ül bele a római polgármester székébe. S akkor mi lett volna! Semmi. A zsidók akkor sem választottak volna pápát s ha választottak volna, sem küldték volna el a Vatikánba székelni. Aminthogy a zsidók Nathan polgármestersége alatt sem judaizálták Rómát, ellenben Nathan igenis rendbehozta az örök várost, amely előtte örök volt ugyan, de egyike a világ legrendetlenebb, legrosszabbul ellátott s legszegényebb városainak. Most más-ként van, most a pápa is jobban érezheti magát Rómában, s ezt a zsidó Nathannak köszöni Róma. De csak Róma. A klerikálisok nem ismernek köszönetet, s talán meg tudnák bocsátani Nathannak, hogy zsidó volt, de sosem fogják neki megbocsátani, hogy valóban hasznára vált Rómának. Colonna herceg azt csinálhatja, amit akar, jobb lesz Nathannál, annyival jobb, amennyivel egy herceg jobb egy zsidónál.

*

Nem akarunk kegyeletsértők lenni, azért csak egy pár szóra állunk meg a magyar keresztény-szocialisták hivatalos lapjának gyász-vezércikke mellett, amely a szarajevói tragédiát arra használja fel, hogy az elhunyt trónörököszt keresztényszocialistának tegye meg. Utólag nehéz megállapítani az igazságot. De nem hisszük, hogy a halott keresztényszocialista maradt volna, még akkor sem, ha eredetileg csakugyan az lett volna érzéseiben. Az osztrák keresztényszocialisták gondoskodtak róla, hogy valaki, aki egész közeli látja munkájukat, s a trónörökös láthatta, sokáig keresztény-szocialista tudjon lenni. Ha a trónörökös mégis keresztényszocialista volt, nyilván nem úgy értelmezte a keresztényszocializmust, mint e tannak akár osztrák, akár magyar hirdetői.

R. M. S.

HELYZETEK, ÁLLAPOTOK.

Új utleírás
SZABOLOS MIKSÁTÓL.

XII.

Tekanóth.

A mi kiejtésünk szerint, — csak hogy mi hibásan és csúnyán ejtjük a hébert, —: „t'konesz.“ Most már, nemde, sok ezren vannak, kik tudják, miről fog szólni ez a fejezet? Arról, mit nálunk „t'konesz“-nak mondanak a hozzáértők, de aminek bacsületes héber nevét fölírásunk adja, t. i. *tekanóth*. Azaz intézkedések, javítások, törvények, leghelyesebben *alapszabályok*, amely elnevezésről azonban még nem tudhattak, mikor a hitközségeket és chevra-kadisákat tekanóthtal, vagy „t'konesz“-szel kormányozták.

(Megjegyzem, hogy a „tekanóth“ szót és a „t'konesz“ szót is egyésugyanazokkal a betűkkel írják: תקנות. Csak hogy a keleti zsidó, a spanyol zsidó, a talján zsidó és a héberül olvasó keresztény tudósok a helyes héber kiejtéssel élve, „tekanóth“-nak olvassák ezt az öt betűt, míg a lengyel, orosz és nagyrészt a magyarországi zsidók is „t'konesz“-nak mondják. A németek, igaz, „t'konusz“-nak olvassák, de ez is hamis. Egyedül a tekanóth a helyes. Rég bebizonyított dolog, hogy a spanyol olvasási mód az egyedüli helyes, úgy hogy amit én itt állítok, nem csupán csak erre az egy szóra nézve áll, hanem egyáltalában a héber olvasásra. Innen van az, hogyha a hébert át akarják írni, a spanyol olvasási mód szerint írják át Sztropkón is, meg Dessauban is. Mert míg a nyelv élt, úgy ejtették, mint ma a spanyol zsidók és nem úgy, ahogy mi askenáz zsidók ejtjük. A כתובה-szót pl. nem írjuk át úgy, ahogy Sátoraljauhelyen ejtik, hogy t. i. „k'szibe“ de úgy sem, ahogy a dohányutcai templomban olvasnák, hogy t. i. „k'szubo“, hanem úgy, ahogy a keleti és a spanyol zsidók ejtik, hogy t. i. „kethuba“. Ez nemcsak az egyedüli helyes, de összehasonlíthatatlanul szebb is, mint ahogy sokkal szebben hangzik a már tárgyalt és magasztalt tekanóth szó is a szintén tárgyalt, de alaposan lehurrogott „t'konesz“ szónál.)

Hogy tisztában vagyunk a névvel, hadd térjek át magukra a „tekanóth“-ra, melyek természetesen nem a mai világból valók, mert ma a szarajevói spanyol zsidó hitközségnek is vannak már az ország kormányától jóváhagyott alapszabályai. Annál nagyobb hatalmuak voltak a múltban. Ugy respektálták, mintha csak vallási törvények lettek volna, mint ahogy tagadhatatlan, hogy erősségüket a vallásból merítették, mely megparancsolja, hogy tartozunk respektálni a törvényeket, melyeket véneink és nagyjaink, a hitközség, a kultusz és a tóranulmányozás érdekében meghoznak. Mert a tekanóth, vagy régi alapszabályok ezt a célt szolgálták.

A legutolsó ilyen tekanóth 183 évesek. Lévy Móric dr., a spanyol zsidók országos főbábjaja Boszniában és Hercegovinában érdemes munkát végzett, midőn könyvében megörökítette őket, közölve a fordítással együtt az eredeti írást is, természetesen többszörösen kisebbített clichében.

Ha nem vették volna még észre olvasóim, hogy ez a fejezet a szarajevói régi tekanóthról szól, most már tudják. Mert Lévy Mór dr. könyve, melyet már többször említettem, a szarajevói spanyol zsidók multját ismerteti. Érdekesnek tartom, hogy műve ama fejezetéből, mely az 1731-ben meghozott, illetve kiegészített alapszabályokat ismerteti, egyet-mást átvegyek.

A második pont szerint a hitközség egybegyűlt tagjai elhatározzák, hogy az előjáróság mellé *állandó tanácsadók* neveztessenek ki, még pedig élethossziglan. (Az előjárók csak egy-egy évre választatnak.) Meg is mondják mindjárt, kik legyenek a tanácsadók: Izsák Attiás, chacham Semtón Cevi, József Danon és Dávid Pinto. Súlyos kérdés fölmerülésekor, vagy ha előjáró és előjáró között ellentétek merülnek föl, ha újítást akarnak behozni vagy előjáróságot cserélni: a tanácsadók döntése legyen a mértékadó.

Tulajdonképen két előjáróság volt tehát. Egy örökös és olyan, melyet csak egy évre választottak. Az örökös *csak* tanácsadó, az egy éves a végrehajtó volt. De mert a tanácsadónak tanácsát követni *kellett*, a választott előjáróság tulajdonképen csak báb volt. Holott felelős *csak* ez volt, míg a tanácsadók semmiért sem feleltek. Mert hisz ők csak tanácsot adtak.

Szeretném én látni azt a mai jobb hitközségi embert, ki ilyen viszonyok között előjáró akarna lenni.

Megtörténhetett akkor is, hogy a megválasztott megköszönte szépen a megtiszteltetést, de nem kért belőle, csak hogy ez sok pénzébe került. 50 garasába. Ami az akkori viszonyok közt valóságos kis vagyon lehetett, melyet elengedni *nem is volt szabad*; így intézkedik erről a tekanóth 12. pontja.

Hogy 50 garas milyen nagy összeg lehetett akkor, arról sejtelmet enged a VI. pont, amely meghagyja, hogy az 5 előjáró közül (mert az előjáróság 5 tagból állott) 3-nak abban a helyzetben kellett lennie, hogy a *100 garast kitevő kultuszadóhoz* legalább 120 pul-lal járulhasson hozzá. A másik kettőnek is legalább 60—60 pulnyi kultuszadót kellett fizetnie.

(A garas, annyi mint 40 para [körülbelül 16 fillér]. De osztható volt a para is, mert egy para 3 aktse, minden aktsében két pul volt. Ez volt a legkisebb pénznem. Körülbelül olyan, mint a török birodalomban ma is divó metellnik; egy kis pléhdarab, melyet csak muszájból fogadnak el a kereskedők. A metellnikra emlékezni fognak, kik annak idején velem együtt Palesztinában megfordultak. Volt vele bajunk nem egyszer.)

Száz garas volt tehát az *egész kultuszadó* és ennek az összegnek a felével birságolták meg azt az embert, kinek az előjáró tisztségét szánták, de azt elfogadni nem akarta.

Eltekintve a melléjük rendelt tanácsadóktól, kikre az előjárók úgy tekinthettek, mint iskolásgyermek tanítójukra, nagy respektusnak örvendhettek a hitközségben. Aki a gyűléseken, vagy pláne a templomban vitatkozó hangon mert nézetet kockáztatni, azt az előjárók belátásuk szerint megbüntethették, így hagyja ezt meg a tekanóth IV. pontja, mely nyugodtságra, szép csendes beszédre nevelte a spanyol zsidó hitközségi tagot, föltéve, hogy a tekanóth intézkedéseit betartották, ami valószínű, mert az előjárókkal nem lehetett tréfálni. Birságolhattak, büntethettek, fenyíthettek belátásuk szerint.

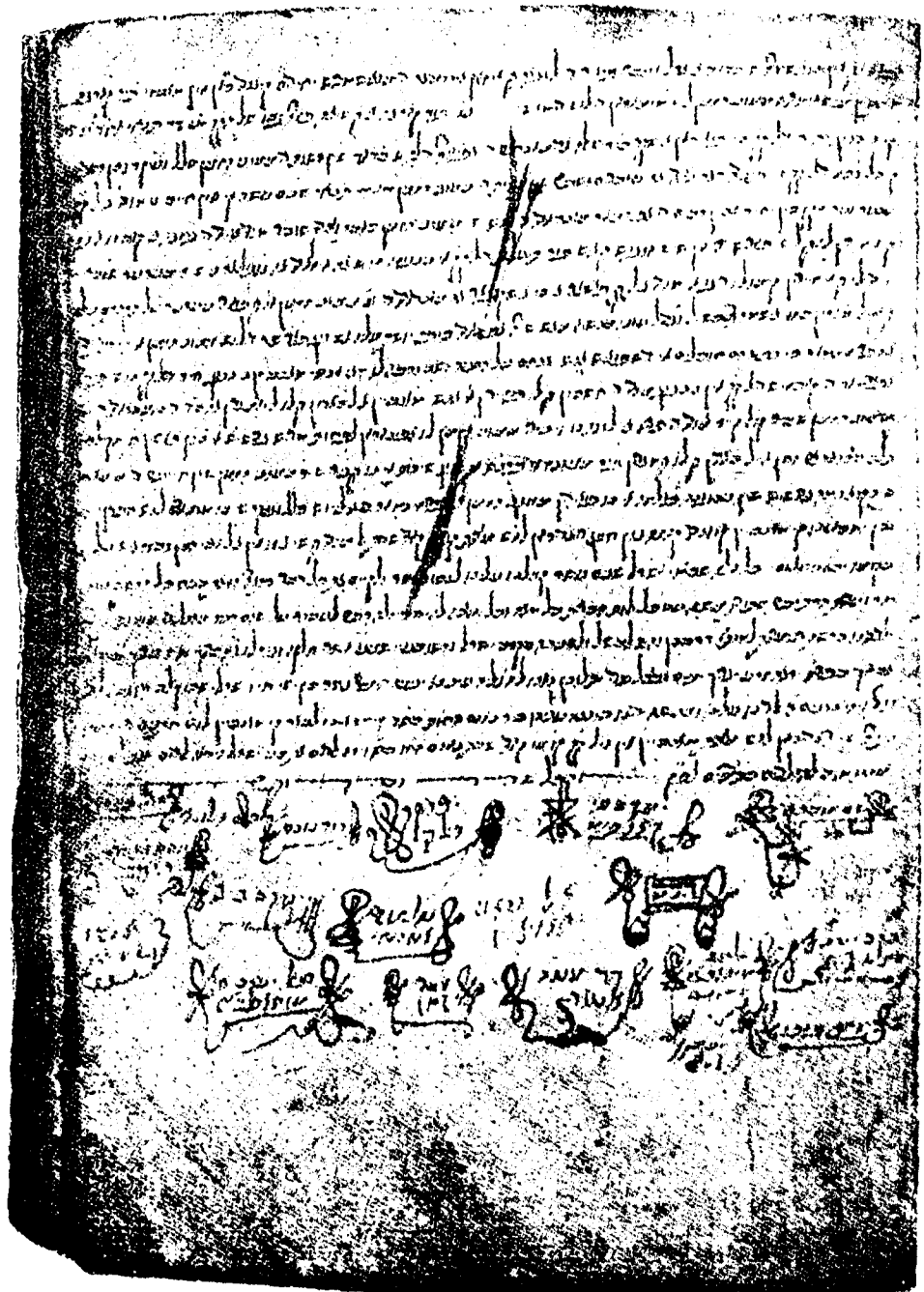
Hogy az adók minden évben rendesen befolyjanak és hogy hátralékok ne maradjanak, arról a mindenkori előjáróságnak kellett gondoskodni, nehogy terheket hagyjanak a minden zsidó ujév első napján választandó új előjárókra. Ha az előjárók ideje lejárt és a kultuszadót behajtani nem tudták, egy hónapi halasztást kaptak, a hónap lefolyása után, az *előjárók a magukéból tartoztak megfizetni* az adóhátralékokat. Csakhogy azoknak az adójáért nem szavatoltak, kik az utolsó hónapban nem tartózkodtak a városban. Elveszni azonban ezeknek az adója sem vesztetett el, mert ezért meg felelősséget vállalt az új előjáróság.

Csodálkoznak, olvasóim, hogy a paragrafus ellenére is akadtak kandidátusok az előjárói állásra. Pedig akadtak, többen is egy-egy állásra. Mert nagy dolog ám a tekintély. Meg aztán hatalom is volt ám az előjáróság kezében. Megadóztathatták pl. a városban kereskedő idegen kalmárokat, ha azok olyan városból jöttek, ahol a szarajevói hitközség tagjait is megadóztatták, ha oda mentek kereskedni. (A X. pont.) Tessék ezenkívül meghallgatni a XII. pont első kikezdését.

„A hitközségi tagok, örege és ifja, egyesek és körök helyeselni és tiszteletben tartani tartoznak mindazt, mit az előjárók belátásuk szerint a hitközség javára tettek. Senki-nek sem szabad elégedetlenkedni, még kevésbé az előjárók határozatai ellen hangosan tiltakozni. Aki nem respektálja az előjárók döntését, sőt merészkedik azok ellen kikelni, az, azonkívül, hogy vétkezik Isten ellen, az előjárók belátása szerint büntetésben is részesül.”

A fölfogás az volt, hogy amint hivatalba lép az előjáró (akárcsak a kardinálist, mikor a pápaválasztásra vonul vissza társaival), máris megszállja az Ur szelleme. A hatóság, a zsidó fölfogás szerint, külföldben is Istentől való, már pedig az Isten akarata ellen kifogásokat emelni, zúgolódni vagy pláne föllázadni tilos és büntetendő dolog.

A régi világban minálunk is tekanóth, illetve „t'konesz” paragrafusai szerint igazítottak a hitközségek, *ilyenek* azokban nem igen fordulnak elő. A mieinknek hiába is parancsolták volna meg, hogy „afilu ómár lach al jemin schu szemól veal szemól sehu jemin én lach ela ma se-b'ja-mecho” (ha mindjárt jobbnak mondja [már t. i. a felebb-való] azt, ami bal és balnak, ami jobb, akkor is hallgatnod kell rá, mert neked ő a vezéred). Jette a maga korában ép olyan vezér volt, mint Sámuel a magáéban. Mert a kor szüli a vezért. Sámuel korában bizonyára nem Jette lett volna a vezér. A Jették koruk elkorcsosodásáról, a Sámuelek koruk dicsőségéről tanuskodnak.

A szarajevói régi Tekanóth kéziratának utolsó lapja.

Amilyen minálunk volt mindig a közönség, bizonyára Sámuelnek is akadtak volna kritikusai, ami abszolúte nem baj és csak arra mutat, hogy a közönség önálló és gondolkodó (mert csak impertinensnek lenni gyalázat, kritikusnak lenni dicsőség), míg a spanyol zsidók, — de csak mióta megtörte őket az 1492. évi szörnyűséges katasztrófa, — a Jéfték ítéletére is bizonyára Ament mondtak volna. Szerintük arra, akit az Isten megtett előjárónak, hallgatni már azért is kell, mert annak bizonyára bölcseséget is adott a hivatalhoz a mennybeli Atya.

Miért spanyol zsidók és nem szefardim.

(Tulajdonképen szomorú hazai ügy.)

Visszatértem volna tehát, mint az előző fejezet is mutatja, a spanyol zsidókhoz. Hogy ezt megcselekedtem, felelni akarok tudós olvasó kérdésére, hogy miért írom ki állandóan „a spanyol zsidók“-at és miért nem élek inkább a rövidebb „szefardim“ nevezettel?

Tisztelendő atyám, az ónodi csatamezők tájékán, tán el sem hiszi, hogy ennek legfőképen — a miskolci zsidó hitközségi viszonyok az oka.

Miskolcon ugyanis több százan vannak szefardok, kiknek annyi közülük van Spanyolországhoz, melynek héber neve: *Szefarad*, amiért az onnan kiülő zsidókat *szefardim*-nak mondják, — akár a palesztinai Jabnéhez, ahol tudvalevőleg Izrael összetartásáért élő-haló zsidó mesterek működtek, vagy akár a babyloniai Nahardeához, ahol nagy fölvilágosultságukkal és tudásukkal szolgáltattak példát a zsidók. Szóval, van Miskolcon egy nagy szefard zsidó hitközség, melynek egyetlen szefard tagja sincs, mintahogy Miskolcon nincs is szefard zsidó. Pénzért sem láthatni ilyet. Hogy miként támadt mégis Miskolcon szefard hitközség, erre a „kunststückre“ az első központi orthodox elnök szolgáltatott példát annak idején.

Reb Icik Reich, — a minisztériumokban is, ahol bejáratos volt, csak így hívták, — szerette volna a pártot, mely körülvette, külön szervezetbe vinni. Hogy ezt keresztül vihesse, fölkereste egyszer a haza bölcsét, Deák Ferencet, ki azt mondotta neki, hogy lehetne szó a dologról, ha a zsidó pártok között volna *dogmatikus különbség*. — Hogy ne volna dogmatikus különbség! kiáltott föl boldogan az orthodox vezér. Annyi a dogmatikus különbség, hogy el sem lehetne azt mondani. Sőt nincs is más, mint dogmatikus különbség. Reb Icik Reich, ki valaha nevezetes temesvári lókereskedő volt, amely időben meglehetősen szabad életet élt, mert csak később kezdett foglalkozni felekezeti pártokkal és lelkiismeretekkel, — még sok mást is mondott volna féktelen örömeiben, ha Deák Ferencnek fontos látogatást nem jelentenek be abban a pillanatban, úgy, hogy a bölcs sem végig nem hallgathatta, sem föl nem világosíthatta az agyafurt, de különben abszolúte tudatlan faiseurt, immár orthodox vezért, hanem fölhevítve arra, hogy keresse föl más alkalommal, mikor több ideje lesz és foglalkozhat a dolgával.

Hazasietett erre Reb Icik Reich, nyomban maga elé citáltatta a nagyműveltségű Ehrentheil Mórt, ki az orthodox irodában a titkári teendőket végezte és fölhevítve, hogy mondjon neki tüstént néhány dogmatikus különbséget. — Itt van mindjárt a legfőbb, szólta Ehrentheil, ki az esetet maga mondotta el e sorok írójának. Egyetlenegy Isten és a háromegy Isten: ez dogmatikus különbség. — Mit beszél maga összevissza, boszankodott az elnök, hát a neologok háromegy Istent vallanak? — A neologok nem, de a keresztények, felelt Ehrentheil. — De nekem nem ez kell, kiáltott Reb Icik csaknem magánkivül, hanem

dogmatikus különbség orthodoxok és neologok között. — Ezek között, felelt a nyugalmáról is híres Ehrentheil, dogmatikus különbség nincs. — Hogy mondhat ilyet, szólta csaknem sirva Reich. (Az orthodox elnökről ismeretes, hogy nagyon hamar tudott sirni.) Az almemor tén a templom közepén van a neologoknál is? Vagy az orthodoxok tén a templomban tartják az esküvőjüket, mint a neologok? — Lieber Reb Icik, szólta erre Ehrentheil. (Reb Icikkel csak zsargonul vagy németül lehetett beszélni.) Sie haben da einen grossen toesz (nagy tévedésben leledzik.) Dogmatikus különbség azt jelenti, hogy hitelvbeli különbség. Itt van pl. a 13 ani máámin (A zsidó hitágazatok úgy kezdődnek, hogy *ani máámin*, azaz én hiszek). Ezeket a hitágazatokat a neolog zsidók csak úgy vallják, mint mi orthodoxok és csak úgy tanítatják az iskolákban, mint mi orthodoxok. Hitelv dolgában nincs is köztünk különbség, minélfogva dogmatikus különbség sincs, mert a dogmatikus különbség az annyi, mint hitelvbeli különbség. Hogy a neologok úgy találták, hogy több helyet kapnak a templomban, ha az almemort a közepén helyezik el és hogy az esküvő szebben és méltóbban folyik le, ha a templomban tartják meg, ez számba sem jövő, formai különbség, de a legtávolabbról sem mondható dogmatikus különbségnek. — Szerencsétlen ember, szólta most hajának esve Reb Icik, hisz nem az igazságról van szó, hanem arról, hogy tudjak kimutatni dogmatikus különbségeket. Maga nemet int, no jó, kimutat majd dogmatikus különbséget Weisz Dániel, mintahogy ki is mutatott ilyeneket. Hisz emlékeznek hiveim, hogy kimutatott. Hogy ne mutatott volna ki, mikor Weisz Dániel kimutatásából élnek még ma is az orthodox központ irodájában. Élnek munkájából, de eltemettetni nem temettették el a szerencsétlent. Ezt a „neologok“ szeretetére bízták. Nem csalódtak.

A miskolci szefardok sem szefardok, de még mennyire nem azok. De emésztette őket a különválhatás betegsége és mert azt mondták nekik, hogy az anyahitközségtől, melyet szerettek volna megrontani, külön nem válhatnak, ezt csak akkor tehetnék, ha pl. szefard zsidók volnának, ezt fölkapták és százszor is állították, hogy ők szefard zsidók, csak szefard zsidók, minélfogva tiszta lelkiismereti kényszerszert követnek el ellenök, ha őket, a szefard zsidókat, arra kényszerítik, hogy egy községet alkossanak a miskolci többi zsidókkal, kik nem szefard zsidók. És ez, uraim, keresztülment a mi kultuszminisztériumunkban! Igenis keresztülment és fennáll évek óta Miskolcon egy szefard hitközség, anélkül, hogy tudná valaki, hogy miért szefard az a hitközség.

Ők maguk is csak azt tudták, hogy el akartak különülni az anyahitközségtől, csak azt tudták, hogy gyöngíteni akarták a hitközséget, segítette őket ebben az orthodox központi iroda, az, amely hajdan a dogmatikus különbségeket produkálta, már pedig az orthodox központi iroda, mely mandátumokat ígér, régen adott a magyar kormányknál. Egy kissé, valljuk be csak, azért is az, mert azt is hiszik — és ez, sajnos, igaz is, nem úgy, mint a mandátumok dolga, melylyel az orthodox vezetés a minisztériumokat bolondítja, — hogy az orthodox központ tevékenysége gátolja a zsidóságot, különösen az intelligensebb orthodox zsidóságot az előremenetelben és fejlődésben. Ezért támogatják az orthodox központot a konzervatív, a klerikális, az antiszemita, sőt az összes politikai pártok. Szóval, kortes szempontból boldogság minálunk orthodoxnak lenni.

Megmondottam tehát, miért írok állandóan spanyol zsidókról és nem szefardimról. Nem akartam, hogy a be nem avatottak olyan szefardokra gondoljanak, mint a minők a miskolciak.

A negyedik csapás.

Mert azon kívül, melyet itt szóvá akarok tenni, van még három. Csak hogy ezek a szarajevói spanyol zsidó nagy hitközséget még eddig kikerülték és, bizom benne, hogy ki fogják kerülni ezután is. Nem támadnak benne renegátok; zsidó hivesek csak zsidó hivesekkel házasodnak össze és nincs spanyol zsidó apa, ki ne vétetné volna föl fiugyermekeit Ábrahám apánk szövetségébe. De nem maradt el teljesen a zsidó hitközségek negyedik rombolója, mely romból különben mást is, nemcsak zsidó hitközségeket.

Igaz, hogy egyelőre csak a széleket kapta meg, de mert ép ezek az exponáltak, félő, hogy inficiálják a többi részeket is.

Akivel erről a dologról tárgyaltam, afféle kis fölvilágosult, de nagyon gazdag ember, (mert akad a spanyol zsidók között is mindakét fajtából, mely azonban rendszeren együtt jár. Még csak az kellene a szarajevói spanyol zsidók közt, hogy kódnus ember fölvilágosult legyen. A gazdagnak elnézik a korlátoltságot, de nem nézik el a szegénynek a fölvilágosultságot). A kis fölvilágosult és nagyon gazdag ember tehát, akivel én ezt a témát megtárgyaltam, előzőleg, más diskurzus alkalmával, csupán csak egy, igaz nagy alakot ismert el a zsidók történetében: Dávid királyt. A zsoltárok szerzőjét és a birodalom megalkotóját. (Mondtam már, hogy gazdag ember, minél fogva azt hiszi, joga van választani a bibliai kiválóságok között). Most rátértem előbbi lelkesedésére Dávid királyért, mondván: tudja-e milliomosságod, hogy Dávid király *nyolcadik* gyermeke volt Bétlehem Jisájnak? Kiért lelkesednék most az ur, ha Jisáj is lelkesedett volna az egy-, vagy legfőbb kétgyermekrendszerért? Még Mózesünk sem volna, ha Amram és Jóchebed is azt vallották volna, hogy „legfőbb két gyermek”. Mert két gyermekük: Áhárón és Mirjam, már volt, mikor Mózesük született és Mózes, én tisztelt milliomosom, Dávidnál is többje a zsidóságnak és az emberiségnek. Mózes az alap, Dávid csak hatalmas pillér.

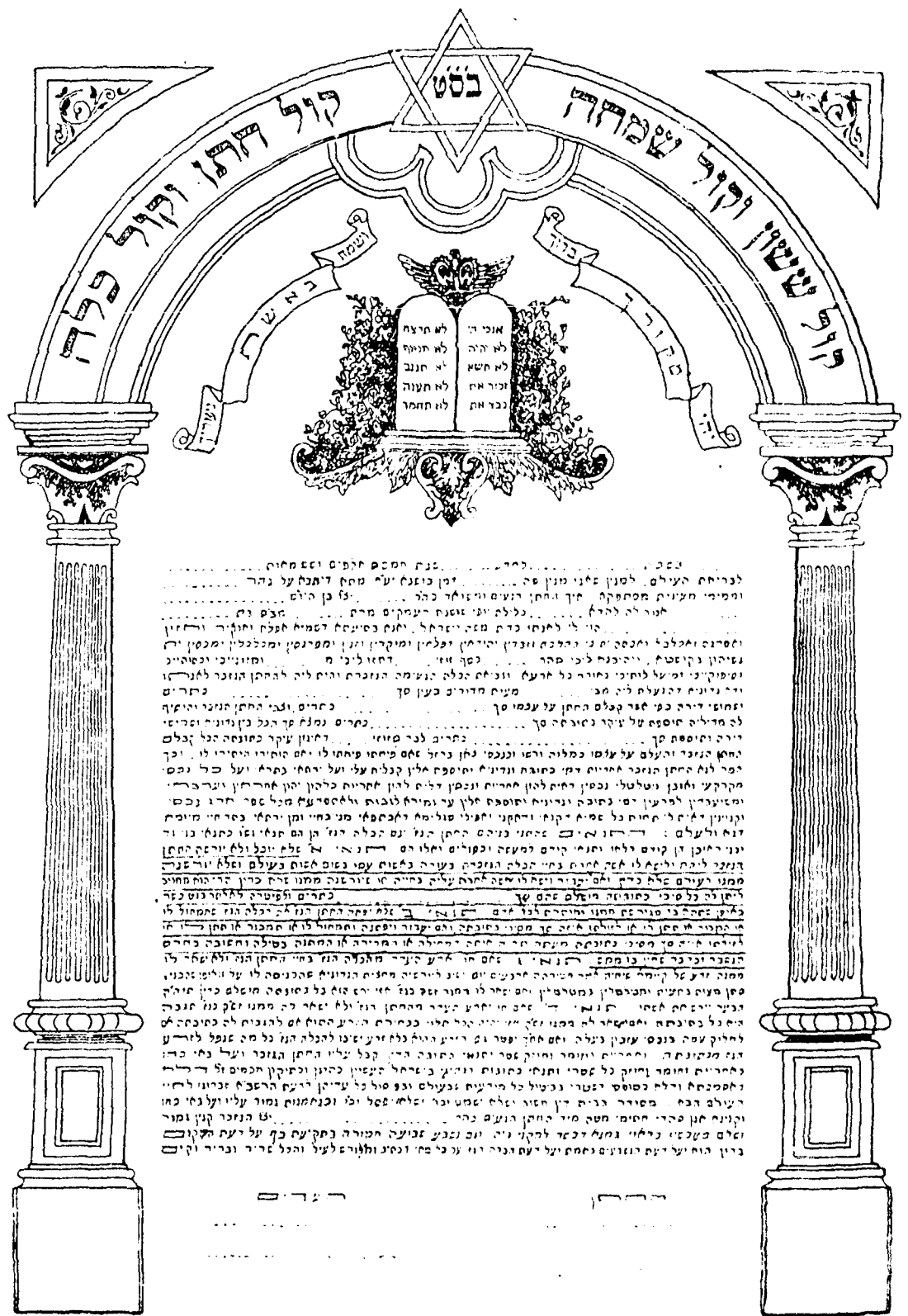
Szomorú, hogy a bűn, melynek iszonytató eredményeit, — mert még fiatal, — nagyban még nem látni, de amelyről némely előrelátással bátran állithatni, hogy népeket és nemzeteket fog degenerálni, azután teljesen elpusztítani, — hogy ez a bűn rombolni kezd a spanyol zsidóságban is, mely különben sem tulságosan termékeny és melyből alig félmillió él szétszórva, különösen a volt s a jelen török tartományokban. Ha kikezdi, romlasztja, neuraszténiával bevonja, apasztja és pusztítja a Maltusztól eltanult bűn, egy század múlva, vagy tán még kisebb idő alatt is, végének néz elébe a spanyol zsidóság, amelyért igazán kár, nagyon nagy kár volna.

Őnök kétkednek? Nézzék meg csak olyan hitközségekben, melyet bevándorlás nem növeszt, hanem önönmagukra vannak utalva gyarapodásukban, nézzék meg csak ilyen községekben a zsidó iskolákat. Alig vannak tanulók. Még egynehány esztendő és el kell bocsájtani a tanítót. Nem lesz kit tanítani. A gyermekek, kik iskolába járnak, elvégezvén az osztályokat, kikerülnek belőle, olyan gyermekek meg, kikkel elülről kezdik a tanítást, nem lesznek, vagy alig lesznek. Honnan is lennének, mikor a születések a minimumra szállottak alá.

Akik azt hiszik, hogy a szülők így jobban érzik magukat, vagy hogy gazdagabbak az új rendszer mellett: tévednek. Örökös rettegés környékezi őket; az egy gyermekre amellet annyi költenek, hogy hármát is nevelhetnének annyi költséggel; maga a gyermek elpuhult és mert szülei állandóan bolondul kényeztetik, azt hiszi végül, hogy az kijár neki, hogy tisztelettel őneki tartoznak szülei, azért

hogy méltóztatik neki lenni, amivel boldoggá teszi őket. Jönnek ezenkívül az idegbajok, miknek régebben, különösen kisebb helyeken, még hírüket sem hallották. Jönnek, hogy a természetet megboszulják. Vajha meggondolnák ezt a szülők, — azaz, dehogy gondolják meg, a bűn nálunk annyira beléette magát bizonyos rétegekbe, hogy prédikáció, minő az enyém, már mit sem használ, azért én inkább a spanyol zsidó rabbikhoz fordulok, kiktől tudom, hogy írásaimról, ha nem is tudnak magyarul, pontos fordítás útján tudomást szereznek és kiktől ezenkívül azt is tudom és ez a fő, hogy hallgatnak rájuk hivesek és hatalom van a kezükben.

A szarajevói spanyol zsidó hitközség papi kollegiuma joggal viseli a *béth-din*, azaz törvénykezés házának nevezetét. Tagjai törvénykeznek és ítéleteket hoznak. Házassági ügyekben (kötés és válás dolgában) egyedül ők a bírák és örökösödési kérdésekben is az ő szakvéleményük a döntő. A mohamedánoknál a Seriáttörvény szerint intézik el ezeket a dolgokat; a bírák ott: ulemák; a zsidóknál, illetve az autochton hitközséghez tartozó spanyol zsidóknál, a talmud és pószkim szerint döntenek; a bírák: chachámok, illetve a választott beth-din, melynek szűkebb 3 tagja: chacham Móse Maestro, chacham Móse Pápo és a csak röviddel ezelőtt választott új országos főrabbi, a fiatal chacham Móse Lévi, akiről többször volt szó ezekben és a leírásokban. Nagyobb ügyeknél, kibővítik a beth-dint, bevonják az öreg chachamokat és talmudtudósokat, mint

Szarajevói kethuba-formula.

Az aláhuzott sorok azok, melyekről szövegünkben (lásd a tuloldalt) van szó és melyek tiltják a völegénynek, hogy még egy asszonyt vegyen feleségül, míg felesége él, továbbá, hogy a feleséget rábeszélje, hogy vagyonából neki vagy hozzátartozóinak valamit átengedjen.

hajdan, régen, mikor a kis színhedriót kibővítették nagy színhedriónná.

A chacham-basi helyi nyomtatott kethuba-formulát (házasságszerződést) mutatott. Elolvastam és találtam benne igen sok pontot, mely a mi kethuba-formulánkban nincs meg. Pl. hogy a vőlegény kötelezi magát, hogy nem vesz feleségül, *semmiféle* feleségül, tehát *mellékfeleségül* sem, asszonyt felesége mellé. Ha mégis megcselekedné (a törvények felől megteheti) nyomban törvényesen elválk ettől a most szerzett asszonyától és visszaszolgáltat neki mindent, mit a házához hozott, ezenkívül megfizeti a birságot, melyet erre az esetre előre megállapítottak.

Egy másik pontban az új férj előre semmisnek jelenti ki felesége adományozó, eladó, vagy cedáló levelét, mely az asszonyt vagyonától, vagy annak egy részétől fosztaná meg. Az ilyen levelek csak rábeszélés alapján jönnek létre, már pedig az asszonyt ilyenre rábeszélés nem szabad. Az ilyen adományozásnak, átírásnak, eladó leveleknek ennél fogva semmiféle érvényük sincs. Mert az asszonyt vagyonából kiforgatni nem szabad.

Kérdem a főchachamot: pusztán formula ez, mint nálunk a kethuba, melynek tartalmáról rendesen nem tud sem a menyasszony, sem a vőlegény, sem az egyiknek, sem a másiknak családja? Mire felelt a rabbi: szó sincs róla. A kethubának minden szava kötelező erejű. Pórnál, ki ellene cselekednék.

Ahol olyan nagy a zsidó papság hatalma (csak azért mondtam el ezeket a dolgokat a béth-dinről és a kethubáról, hogy ezt bizonyítsam), ahol olyan mélyen nyul bele a zsidó családi életbe a chacham keze, ott egészen más a helyzet, mint nálunk. Ott a rabbinak százszor is nyílik alkalm arra, hogy érvényesítse befolyását abban az irányban, hogy az a csunya bűn el ne harapódzék hivei között. A hitközségben is sokkalta nagyobb a pap szerepe és befolyása, mint pl. nálunk Budapesten, ahol a rabbi sehol sem rendelkezik, hanem inkább mindenütt vele rendelkeznek. Ott inkább megértetheti a rabbi asszonnyal és férfival egyaránt, hogy Isten és törvénye ellen, Izrael és a társadalom ellen, az erkölcs és a természet ellen, de legfőképp önmaga ellen vétkezik, ki a negyedik csapást nem kerüli.

(Folytatom.)

A MAGYAR ITO.

Az ITO nemzetközi konferenciája idén Zürichben lesz, (nem Antwerpenben) szeptember hó 2-án, 3-án és 4-ikén. A részletes programot legközelebb közöljük. Elnökölni Zangvill és Spielmann fognak.

Jelentkezések.

Rendes iagoknak jelentkeztek:

Szerkesztőségünkél: Grünwald Zsigmond dr. ügyvéd Máramarosziget (fizetett 4 koronát), Hirschbein Lajos Budapest (fizetett 4 koronát), Simon Géza osztályvezető Kolozsvár (fizetett 4 koronát). *A budapesti bizottságnál:* Augenstein Ödön, Kunitzer Marcell, Forrai Oszkár, Kármán Dezső, Schuhlhof Sándor, Kapás Soma, Erényi Marcell, Sajó Vilmos, Sajó Dezső, Rosenberg Lipót, Thosser Henrik, Jassovitz Sámuel, Vámos Manó, Spiegel Izsó, Kolisch Ernestin, Augenstein Dávid, Beck Adolf, Szabolcsi Izidor dr.-né, Goldberger Ernőné, Erényi Elemér, Erényi Elemérné, László Henrik, Verebélyi Arthur, Kronberger Emil, Steiner

Imre, Neuberger Vilmos, Kármán Gyula, Bálint Henrik, Goldberger Zsiga, Andor Gyula dr., Hollós Imre, Goldberger Jenő, Barcza Dezső, Horovics Béla, Rudas Endre, Szilágyi Dezső. *Ipolysági bizottságnál, Kohn Márk dr. ivén:* Vértés Vidor, Hirschberg Ignác, Ladányi Ödön dr., Weisz Adolf, Marktstein Benő, Knöpfler Jakab, Sümegh Ottó, Sunder Áron, Czinzer Sándor dr., Sommer Mór dr., Schmiedek Zsigmond, Nádor Ottó, Rott Simon, Szauer Nándor, Wertheimer János, Popper Ödön, Groszmann Gyula. (Fizettek.)

Befizetések.

Szerkesztőségünkél befizettek: Kaiser Márton Nagyvárad 4 K, Büchler főrabbi Orosháza (3 tagért) 12 K, Földi Bözsike és Lili, áldottemlékü nagyanyjuk halálának évfordulóján 10 K. *A belvárosi takarékpénztárnál befizettek:* Budapesti bizottságtól 60 K, Nyiregyházi bizottságtól 164 K, Haáz Sámuel Dunaföldvár 8 K, Schwarcz dr., Gálszécs 4 K, Büchler Zsigmond Albertiirsa 4 K, Roth Rózsika Budapest 4 K, Weber Ábrahám Somogysszill 4 K, összesen 288 K.

HIREK.

— **Gyász a trónörökös-párért.** Az a nagy tragédia, mely Bosznia-Hercegovina fővárosában lejátszódott és a trón legközelebbi várományosától fosztotta meg a két birodalom minden népét, még mindig a legélénkebben foglalkoztatja a közvéleményt. De a riadalom és rémület helyébe más vonások léptek. Ezek közt erőteljesen bontakozik ki a gyász és enyhülést kereső formája, a kegyelet, mely belenyugodva a változhatlanba, fölleveníti a mérenyelt által elpusztított fejedelmi lelkek emlékét és fohászos ajakkal kér irgalmat a megdicsőültek, a haza, királya és mindkettőjük reménységei számára.

A trónörökös-pár elvesztése alkalmából az ország minden zsidó templomában megemlékeztek, vagy fognak még ezután megemlékezni a megdöbbentő nemzeti gyásról. Valamennyiről, pláne előkészületben levőkről, természetesen lehetetlen e helyen tudomást venni. Csak a közvetlenül beküldöttekről adhatunk számot és tömegüknél fogva ezekről is lehetőleg összevonva:

A pesti hitközség a dohány-utcai templomban f. hó 6-ikán déli 12 órakor a nemzet nagy gyászához méltó keretben folyt le Ferenc Ferdinánd és Hohenberg Zsófia emlékére a gyászistentisztelet. A miniszterelnököt Fejér László dr. min. tanácsos képviselte. A templom színültig megtelt gyászoló közönséggel, kik közt ott voltak Stiller Mór dr. elnökhelyettes vezetésével Herzog Mór Lipót báró, Halász Frigyes dr. kir. tan., Felek Béla dr. hitk. előjárók, Gábor Gyula dr. főtitkárhelyettes és Kramer M. titkár. A rabbinátust Kohn Sámuel dr. főrabbi, Fischer Gyula dr., Feldmann Mózes rabbi és Groszmann Zsigmond segédlelkész képviselték. Megjelentek rajtuk kívül: Mezei Mór, az országos iroda elnöke, Winterberg Gyula udv. tanácsos, a szent egyet elnöke, Mezey Ferenc dr. kir. tan., az országos rabbiképző elnöke, Basch Gyula dr., a fiúárvaház elnöke, Blau Lajos dr., a rabbiképző igazgatója, Dévény Gyula, a VI. ker. előjárója, Saly Karoly rendőrtanácsos és a pesti közélet számos előkelősége. A gyászistentisztelet Kvarin Savel főkantort megható énekével kezdődött, melyet az összes zsidó templomok nagy énekkara kísért. Az istentisztelet keretében Fischer Gyula dr. magasszárnyalású gyászbeszédet mondott. Megemlítjük e helyütt azt is, hogy a hitközség előjárósága őfelségéhez részvétíratot is küldött.

Az óbudai hitközség f. hó 7-ikén, este 1/27-kor tartott Ferenc Ferdinánd trónörökös és neje Hohenberg

Zsófia hercegnő emlékére gyászistentiszteletet a gyászdiszbe vont templomban, mely zsufolásig megtelt. Jelen volt a hitközség előjárósága *Stern* József dr. kir. tanácsos elnök vezetésével, továbbá a chevra kadisa előjárósága *Klein* Jakab elnökkel és más kebelbeli egyesületek vezetői szintén több előjáróval. A kerületi hatóságok szintén képviseltették magukat. *Wellesz* Gyula dr. főrabbi lendületes beszédben emlékezett meg a trónörökös-pár tragikumáról s végül megható imát mondott a király egészségeért és hosszú életéért. Az énekszámokat *Bronstein* Salamon a templomi énekhar kíséretével adta elő.

A *miskolci* anyahitközség f. hó 4-ikén rendezte a trónörökös-pár emlékének szóló gyászistentiszteletet, amelyen a társadalom színe-java és a hatóságok képviselői is részt vettek. A főkantor zsoláréneke vezette be az ünnepséget. Ezt követte *Austerlitz* Sámuel főrabbi imája, újabb zsolárénekek és *Spira* Salamon dr. rabbihitszónok lendületes emlékbeszéde. Ezután a főkantor karral az Él mólé rachamim imát énekelte s a halottakért szokásos imát *Austerlitz* Sámuel főrabbi mondotta. Végül a főkantor a királyért való imát énekelte.

A *gyöngyösi* statusquo hitközség f. hó 4-ikén tartott a trónörökös-pár lelkiüdvéért gyászistentiszteletet. A hívőkön kívül jelen voltak a város összes hatóságainak, tanintézeteinek, testületeinek küldöttségei. Az egyetemi ifjúság által énekelte gyászdal és Él mólé rachamim-ima után *Feigl* L. M. főrabbi emelkedett hangú beszédben ecsetelte a király és a monarchia nagy gyászát. Beszéde végén forró fohászbán Isten áldását kérte királyunkra. A gyászistentiszteletet a király-imával és a Hymnusszal rekesztették be.

A *mohácsi* hitközség a trónörökös-párért f. hó 5-ikén tartott gyászistentiszteletet. A fekete posztóval bevont templomban a hatóságok képviselői is mind megjelentek. A gyászdalok elhangzása után *Flesch* Ármin dr. főrabbi mély hatást keltő, emelkedett hangú beszédben szólott a királyi családot és a nemzetet ért veszteségről.

A *szegzárdi* hitközség f. hó 4-ikén rendezte a trónörökös-pár emlékét felújító gyászistentiszteletet. Szónoka *Rubinstein* Mátyás dr. főrabbi volt, aki magasszárnyalású beszédével könyekig indította meg hallgatóságát, melynek soraiban a hatóság képviselői is megjelentek. Ugyanitt említjük meg, hogy a tolna- és baranyamegyei X. izr. községkerület elnöke, *Leopold* Kornél dr. részvéttáviratot küldött öfelségéhez, melyért öfelsége nevében a kabinetiroda köszönetét nyilvánította.

A *váci* statusquo hitközség f. hó 4-ikén gyászünneppel adózott a trónörökös-pár emlékének. A zsufolásig megtelt templom közönsége előtt *Pollák* Fülöp főrabbi megkapóan méltatta a nemzeti gyászt és a trónörökös egyéniségét. Az Él mólé rachamim záróimát *Deutsch* Gábor kántortanító adta elő.

A *dunaföldvári* hitközség a trónörökös-pár emlékét megtisztelő gyászünnepeket f. hó 3-ikán rendezte. Mincha-ima után zsolárénekek következtek és *Pártos* Sámuel dr. főrabbi megkapóan ecsetelte a nagy gyászt, mely a nemzetre a trónörökös-pár tragikus halálával szakadt. Végül a királyra és nemzetre áldást és vigaszt kért.

A *kecskeméti* hitközség július hó 4-ikén gyászistentiszteletet keretében emlékezett meg a nemzeti gyásról. A nagyhatású szónoklatot *Bárany* József dr. főrabbi mondotta. A gyászünneppel előtt a jun. 29-iki közgyűlésen *Fodor* Sándor dr. hitk. elnök is megilletődéssel méltatta a trónörökös-pár halálát. Indítványára a közgyűlés mély fájdalommal jegyzőkönyvében is kifejezésre juttatta.

A *hevesi* hitközség *Ferenc* Ferdinánd trónörökös és neje lelkiüdvéért f. hó 5-én gyászistentiszteletet rendezett, melyen az állami hivatalok hivatalnoki kara és *Spitzer* Vilmos elnökkel az élén az egész hitközség megjelent.

Rosenberg Adolf főkantor vezetésével a templomi kar gyászdalt énekelte. Utána az Él mólé rachamim következett. A gyászbeszédet nagy hatással *Elfer* Jakab főrabbi mondotta. Utána imát mondott a királyért és a trónörökös-pár három árvájáért. Az istentisztelet a Szózat elénekklésével ért véget.

Rozsnyón a hitközség képviselőtestülete f. hó 5-ikén *Gutlohn* Henrik dr. elnöklésével rendkívüli közgyűlést tartott, amelyen az elnök megkapóan indokolt javaslatára kimondta, hogy a trónörökös-pár tragikus halála alkalmából fájdalommal telt szívvel vesz részt a király és a nemzet gyászában, a templomban gyászistentiszteletet tartat, az elhunyt lelki üdvéért a Mazkir-ima alkalmából a templomban elmondhatja az Él mólé rachamim imát s az Orsz. Irodához megküldi a közgyűlés jegyzőkönyvét, — hogy a határozatokat a trón zsámolya elé juttassa. A közgyűlés után gyászistentisztelet volt, melyen a hitközség apraja-nagyja megjelent. A 10. zsolár elénekklése után következett a gyászbeszéd, melyet *Lemberger* Izso főrabbi mondott nagy hatással. Utána az Él mólé rachamim és a kadist is elrecitálta. Végül a kántor a 90. zsolárt énekelte.

A *dombovári* hitközség a megdicsőül trónörökös-pár elhunytá alkalmából f. hó 5-ikén gyászistentiszteletet tartott. A fekete drapériás templomban a helyi hatóságok, bíróság, tanintézetek képviselői is megjelentek. Az emlékbeszédet mélyen járó hatással *Rosenthal* Tóbiás bonyhádi főrabbi (aki 12 éve dombovári rabbi is) tartotta. Istentisztelet után öfelségéhez részvéttáviratot küldöttek.

A *kunhegyesi* orth. hitközség f. hó 4-iki gyászistentiszteletén *Schwarz* Izidor hitk. elnök szívhezszóló szavakkal ecsetelte a nemzeti gyászt. Ezt néhány zsolár elénekklése az Él mólé rachamim és a kadis-ima elrecitálása követte.

A *lippai* hitközség a trónörökös-pár lelkiüdvéért f. hó 5-ikén tartott gyászünnepeket, amelyen a helyi hatóságok és testületek képviselői is megjelentek. A megható gyászbeszédet *Straszmann* Jakab rabbi helyettes mondotta.

A *szarvasi* hitközség templomában f. hó 5-ikén gyászistentiszteletet tartottak b. e. *Ferenc* Ferdinánd trónörökös és hitvese emlékére. A fekete drapériákkal díszített templomban megjelent a város színe-java. *Friedmann* Ernő dr. mélyhatású imát és gyászbeszédet mondott, *Sámuel* főkantor pedig gyászdalokat adott elő.

A *baranya-mágócsai* hitközség f. hó 3-ikán rendezte a hitközség a trónörökös-pár emlékét felújító gyászistentiszteletet. A feketével bevont templom zsufolásig megtelt kegyeletes közönséggel. A szónok *Lebovics* József főrabbi volt, aki a szokásos imák után emelkedett hangú gyászbeszédben méltatta a nemzeti gyászt.

A *facsádi* hitközség f. hó 5-ikén zsufolásig telt templomában tartotta meg a trónörökös-párért a gyászistentiszteletet, amelyen a polgári és katonai hatóságok képviselői is megjelentek. *Stern* Adolf főrabbi megkapóan méltatta a nagy veszteséget, az énekrészeket *Róth* Lajos kántor végezte.

További tudósítások a jövő héten.

— **Kellemetlen ügyben.** Vagy öt héttel ezelőtt, hogy egyik dolgozótársunk ismertette lapunkban az Omike évi jelentését, föltűnőnek találta, hogy az elszámolás egyetlen szóval sem emlékszik meg ez egylet folyóirata, a „Mult és jövő“ által hónapról-hónapra új akvizícióként kimutatott tagjairól és ezek illetményeiről. Ugy vélekedett, hogy a jelentésnek, mely a folyóiratról bőven megemlékszik, tudnia kell, mi történt ezekkel a tagokkal, annál különösebb, hogy erről fölvilágosítást nem ad.

Erre a kérdésre az Omike orgánuma megadhatta volna a fölvilágosítást, hogy hol vannak kimutatva,

vagy miért nincsenek kimutatva azok az ő általa szerzett tagok és mi történt, vagy mi nem történt a pénzekkel, miket befizettek. Mert nem mai úgról van szó. Mert a tagszerzés két és fél év óta folyik, anélkül, hogy az egyesület jelentései ezekről a tagokról és ezeknek a tagoknak az illetményeiről valahol elszámoltak volna.

Az Omike orgánuma azt is tehette volna, hogy hallgatott volna a dologról. Nem ettük volna meg akkor sem, mintahogy nem is tértünk vissza a dologra, holott hetek multak el azóta, tán nem is értettünk egyet munkatársunkkal, hogy szóvá tette az ügyet. Elég legény az Omike, majd megállja a maga helyét orgánumával szemben is.

Csak hogy az egyesület folyóirata, a „Mult és jövő” sem nem felelt, sem nem hallgatott, hanem megtörtént az, hogy a szerkesztő lapja hátulsó részéből nyelvét öltögette ránk.

Hát ez rossz megoldás. Vannak, kiket ilyen gamin-szerű eljárás elijeszt, él is vele nem egyszer a szerkesztő ur és alkalmazza rendesen nagy szerencsével módszerét, (a talmud mondja: a szemtelenség bizonyos fajtája az Égnek is imponál) csak hogy én már ujságírói gyermekkoromban láttam ilyeneket: edzve vagyok.

Ezuttal külföldben sem akarok reflektálni a gyáva szurkálásra, mellyel épen velem szemben, ki okvetlenül többet tettem érte az édes atyjánál, nem lett volna szabad élnie az Omike folyóirata szerkesztőjének. Hanem ki akarom mutatni munkatársunk jogosultságát arra a kérdésre, melyet csak úgy per mops, bővebb megokolás és summák megnevezése nélkül vetett föl, holott rendelkezett a teljes anyaggal, melynek főbb adatai ezek:

Harmadfél év előtt jelent meg a folyóiratban az Omike értesítése, hogy az Egyesület intézményei javára pártoló tagokat fog gyűjteni az egyesület folyóirata. Mert az intézmények bővülnek és rászorultak a támogatásra. Támogassák ennél fogva a hivek a lap akcióját, amiért a belépő új tagok ingyen kapják majd az egyesület folyóiratát. És megindult a gyűjtés. Az ügynökök azzal hatottak a jószívű emberekre, hogy nem a lap támogatásáról van szó, hanem arról, hogy az *éhező diákok* magukhoz való társaságban rendes kosztot kapjanak, ami igazán érdemes és nagy dolog, amiért egynehány-szor mi is végigkoldultuk az országot. De be is szolgáltatottuk a pénzeket, ahogy azokat megkaptuk, mind az utolsó garasig. Nem úgy az egyesület orgánuma. Mondottam, hogy két és fél esztendő mult el ama föl-hívás óta, belépett azóta az Omikébe pártfogó tagokul *maga a lap pontos kimutatása szerint* 3733 tag 20 K fizetéssel és 165 tag 30 korona fizetéssel, összesen 3898 tag 79.610, irva háromezernyolcszázkilencvennyolc tag hetvenkilencezerhatszázöt koronával. Ebből a pénz-ből az Omike, melynek jövő évi költségvetésében 10.000 koronás deficitet kellett fölvennie, egy fillért sem kapott és a tagokról a jelentés meg nem emlékszik. Jogos volt tehát a kérdés; sőt az adatok mellett, melyek munkatársunknak rendelkezésére állottak és melyeket itt leadtunk, nagyon is simán és több mint jóakarattal kezelte az ügyet.

Egy percig sem gyanusítjuk az Omike organumát

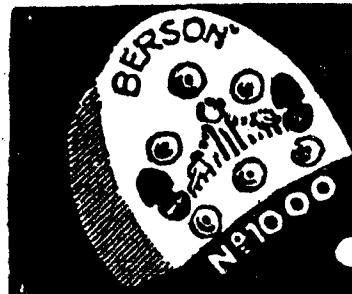
bűnös cselekedettel. Az Omike valószínűleg elengedte neki a befolyt pénzek beszállítását; az Omike valószínűleg meggyőződött arról, hogy a befolyt pénzek kellettek a szerkesztőnek és kiadótulajdonosnak a lap előállítására. Azt mondom: *valószínűleg*, mert nyilvános ülésen az ügyet eddig nem tárgyalták és csak a főtitkártól tudtam meg egyenes megkérdezésre, hogy az egyesület majd csak az év végén, tehát *teljes 3 esztendő lefolyása után*, számol el folyóiratával. Legyen. Meg vagyok győződve, hogy a számadások rendben lesznek, két dolog azonban bizonyos: Először, hogyha a történetek után az ötödik félév végén arra kíváncsi valaki, hogy hol vannak a tagok és miért nem szól az évi jelentés a tagilletményeikről, akkor a legnagyobb neveletlenség hátulról nyelvöltögetéssel felelni; másodszor, hogy nincs helyén, hogy a lap a könyörületességre való hivatkozással szedeti az előfizetést. Több mint harmadfél éve, hogy ezt teszi, de a pénzekből, amik nála befolytak, *egyetlen diák sem kapott még egyetlen ebédet sem*. Hogy merészkedik ezek után a diákmenzára és az Omike egyesület támogatásra szoruló intézményekre hivatkozni? Hódítson az a lap, mint más becsületes ujság, önálló értékekkel és hagyja ki a játékból a zsidó könyörületességet. Mert *félrevezetni*, — ez a tisztességes emberek törvénye, — senkinek és senkit nem szabad és ez alul fölmentő szabadságlevelet sem adhat senki senkinek.

Sz. M.

— **Kir. közjegyző.** Lukács Izsó dr. topánfalvai ügyvédet őfelsége a napokban kir. közjegyzővé nevezte ki. Fiatalsága mellett épen vallását hozták fel akadályul, de ezt az akadályt, mint hitelesen értesülünk, főleg Tisza István gróf liberálizmusa győzte le.

— **A kismartoni iskola.** A kismartoni hitközségnek elemi iskoláját, mely a minapi tűzvészben szintén elhamvadt, újra kell építenie. A község főbbijja, Klein Hermann dr. és iskolaszéki elnöke Hantos Ignác dr., kik a mult napokban kihallgatáson voltak *Eszterházy* Miklós hercegnél, akinek az oltási munkálatok közben kifejtett buzgóságát megköszönték, egyuttal a család régi patronusi jóindulatára hivatkozva, telket kértek tőle az őszre felépítendő elemi iskola céljaira. A herceg egyik tisztviselőjét jelölte ki a tárgyalások folytatására, amelyeknek folyamán a Wolf Lipót fiai cég egy újabban megszerzett telkét cserébe ajánlotta föl a hercegi telekért. A megállapodás létrejött s a zsidó-utcával szemben, 450 négyzet-ölnyi hercegi területen mihamar fel fog épülni az új, egészséges, játszóterekkel és tornahelyiségekkel, vízvezetékekkel ellátott elemi iskola, valamint a most létesítendő óvoda, melynek céljaira a Wolf-családnál körülbelül 20,000 K-nyi alapítvány is rendelkezésre áll.

— **Fényes esküvő** volt a napokban Nagyváradon. Az ottani kongr. hitközség nagytudású és szépszavú papjának, *Kecskeméti* Lipót drnak leányát, Margitot feleségül vette *Réti* Ignác dr. tekintélyes ügyvéd. A násznép oly nagy volt, hogy egy része be sem fért a Cion templomba, ahova az örömszülők lakásáról vonult föl. Tizennégy nyoszolyó-pár kísérte a fiatal párt, akiknek lába elé fehér ruhás kis lányok szórtak virágot. A szertartás ének és zenei része művészi nivón állott; férfiszólót és kísérő zenekart iktattak közbe. A fiatal pár frigyét az örömnapon,

BERSON

Summisarok
a legjobb

Kecskeméti Lipót dr. áldotta meg magasztos szellemü, gyönyörű beszéddel. Esküvő után nagy lakoma volt, amelyen a nagyváradi társaság színén-javán kívül *Mezey* Ferenc dr. kir. tanácsos, az Országos iroda alelnöke, *Blau* Lajos dr. a rabbiképző igazgatója, *Kohlbach* Bertalan dr. tanár, *Kecskeméti* Ármin dr. makói, *Drechsler* Miksa dr. temesvári főrabbi is megjelentek. Az esküvőn a nagyváradi nőegyesület és a biharmegyei nőegyesület küldöttségileg képviseltette magát. Az új párt a rokonok, ismerősök és a hitközség tagjai rengeteg sok értékes ajándékkal lepték meg.

— **A vallásoktatás mellett.** Esztergomban a napokban a keresztény tanítók orsz. egyesületének kezdeményezésére nagyobb szabású tiltakozó gyűlés volt ama törekvés ellen, mely a vallásoktatást az iskolából ki akarja tiltani. A tiltakozó gyűlésen a zsidó hitközség elnöke *Áldory* Mór dr. kir. tanácsos és papja *Spiegel* Bernát főrabbi is megjelent. Sőt az utóbbi föl is szólalt, bejelentvén a hitközségnek a mozgalomhoz való csatlakozását.

— **A kecskeméti orthodoxok.** Kecskeméten a hitközség tagjainak egy csoportja a múlt évben mozgalmat indított avégből, hogy orthodox alapon külön hitközséget alakítson. Kérelmüket a város pártolólag terjesztette a kultuszminiszter elé, de a miniszter az Orsz. Izr. Iroda véleményének meghallgatásával a kérvényt javaslatként végett visszaküldte a városhoz. A város közíg. bizottsága erre megváltoztatta véleményét és az orthodox csoport kérelmének elutasítását javasolta. A kultuszminiszter azonban ez alapon sem döntött, hanem az összes aktákat újra visszaküldte a városhoz s új adatokat, valamint a helyzetnek az adott körülmények szempontjából való mérlegelését kéri. Reméljük, a város közigazgatási bizottsága nem lesz oly tréfás kedvű, hogy véleményét harmadszor is megváltoztatja. A hitközségeket széttepní olyankor, amikor az egyesítés iránt folyik az akció, talán még sem időszerű.

— **Újra tűz Kismartonban.** Junius hó 26-ikán pénteken, hajnali 3 órakor Kismartonban újra tűz ütött ki a zsidó-utcában, mely kétszeres ijedelembe ejtette a minapi katasztrófából még föl sem ocsudott lakosságot. A Wolff-féle muzeummal szemben, épen ott, ahol 3 héttel ezelőtt a veszedelmet föltartóztatni sikerült, a kovács-műhely fölött ütött ki a tűz és a zsindeletetőkön egyszerre terjedt lefelé, az Eszterházy-kastély felé odáig, hol érdekes kapuboltozat és benne szombati „éruv“ zárja el a zsidó-utcat a külvilágtól. A szélcsendes időben szerencsére csak 8 háztető esett a tűz martalékaul. Az épülő háztetőket egy már föl-épített tűzfal mentette meg az újabb elhamvadástól.

— **A kecskeméti izr. hitközség képviselőtestülete** *Fodor* Sándor dr. elnöklésével junius 29-én rendkívüli közgyűlést tartott, melyen *Virányi* Gyula jegyző betérjesztette a földrengés alkalmából befolyt összes adományok és a teljesített kiadások végelszámolását. E szerint a 100,000 K államsegéllyel befolyt adományokból s kamatokból összesen 182,719 K 05 f, az összes kiadások pedig 179,997 K 70 f-t tettek ki. A közgyűlés a földrengés után indított segélyakció körül kifejtett különös érdemeik elismeréséül *Mezey* Mór orsz. irodai elnököt, *Mezey* Ferenc dr. kir. tanácsos, orsz. irodai alelnököt, *Székelly* Ferenc udvari tanácsost és a kecskeméti születésű *Szilágyi* Gyula dr. műegyetemi nyilv. rk. tanárt a kecskeméti hitközség *tiszteletbeli tagjaivá* választotta, *Baumhorn* Lipót budapesti műépítésznek pedig legteljesebb elismerését fejezte ki. Végül az egy évi próbaidőre alkalmazott *Krausz* Ignác dr. hitoktató segédrabbi megbízatását két évi újabb időre meghosszabbította.

— **A kalocsai érsek előtt.** *Várady* L. Árpád dr. kalocsai érseket a múlt hó végén iktatták be új tisztségébe,

mely alkalomból a többi felekezetek tisztelgő küldöttségei sorában a zsidó hitközségé is megjelent. A küldöttség vezetője és szónoka is *Schwelb* Mór rabbi volt. A szép üdvözlő beszédre az érsek azt felelte, hogy a szeretetet szent parancsnak tekinti, melyet gyakorolni is akar mindenkivel szemben. Szeret mindenkit, tehát szeretni akarja honfitársait, kik vele egy városban élnek és munkálkodnak a közügy érdekében.

— **Új iskola.** A nagysurányi hitközség a modern igényeknek megfelelő új iskolát építtetett, amelyet a múlt héten avatott föl ünnepélyes formák közt. Az ünnepélyen a politikai község a bíróval, jegyzővel s több előjárósági tagjával megjelent. Az ünnepi szónok *Frey* M. főrabbi volt, utána *Köllei* cukorgyári igazgató beszélt az iskola kulturális jelentőségéről. Végül a Hymnuszt énekelték. A nagysurányi hitközség új iskolája után most új templom építésére készül.

— **Igazgatóváltozás a zsidókórházban.** A pesti izr. hitközség kórházának igazgatását f. é. junius hó 26-ikán *Benedikt* Henrik dr., a hirneves belgyógyász, a kórháznak eddigi osztályos főorvosa vette át.

— **Özv. Jánosi Engel Adolfné,** néh. jánosi *Engel* Adolf pécsi gyáros és fakereskedő özvegye, szül. *Fustus* Anna élete 90-ik évében Wien-Döblingben elhunyt. Ritka érdekességü élete volt. 1843-ban lett Engel Adolf felesége, akivel Pécsen lakott. Amint néh. férje önéletrajzában olvasható, 1848. márciusában első ízben, majd 1849-ben másodízben — ekkor már két kis gyermekkel menekülni volt kénytelen az akkor Pécsen dult zsidóüldözések elől; a Mecsek kis községeiben bujdosott, ahonnan nyugodtabb idők beálltával visszatérhetett Pécsre. Ezután évtizedeken át aktív részt vett férjének fakereskedésében. Tizenöt gyermeknek adott életet. Pécsen 1893-ig laktak, azután Bécsbe költöztek. A férj Engel Adolf ott is hunyt el 1903-ban, 60 évi boldog házasság után. De Bécsbe költözésük után is évről-évre visszajárt a matróna Pécsre, ahol öreg korában is friss szellemét nem győzték csodálni. A pécsi izr. nőegyesületnek egyik alapítója volt, a pécsi jótékony egyesületnek pedig választmányi tagja. A hosszú élete során sok jót tevő urnő a múlt év őszén kezdett betegeskedni, de szelleme friss maradt. Halálos ágyánál 7 élő gyermeke, 24 unokája és 7 dédunokája állott. Nagy részvéttel temették. Végtisztességén a családnak számos pécsi, budapesti és bécsi ismerőse és jótévője vett részt.

— **Hatvany József báró halálának első évfordulója** alkalmából megjelent *Adler* Vilmos dr. hatvani főrabbinak az a pompás emlékbeszéde, amelyet hitközségében felekezeti és gazdasági közéletünk e nagy kiválóságának arcképe leleplezése alkalmából tartott. A füzet a megdicsőült özvegyének, Hatvany József bárónő szül. vágújhelyi *Latzko* Fanny urnőnek van ajánlva. Akik kegyelettel viseltetnek Hatvany József báró emléke iránt, az értékes beszédet szívesen fogják olvasni.

— **Haláleset.** *Schmidl* Ignác dr. tekintélyes budapesti ügyvéd neje, szül. *Maerle* Vilma, hosszas szenvedés után f. hó 8-ikán elhunyt. Nemes gondolkodású, magas miveltségű jótéltélek volt, akinek elhunyt a kiterjedt család tisztelői és ismerősei körében mély megilletődést keltett. F. hó 12-ikén vasárnap temetik.

— **Beérkezett adományok.** Az OMIKE menzája javára *Vogl* Sándor (Zámoly) 20 K-át és *Bene* Sándor dr. (Budapest) 12 K 04 f-t, a szünidei izr. gyermektetep részére pedig *Roth* Ármin (Budapest) 4 K-át küldött hozzánk. Rendeltetési helyeikre juttatjuk.

Külföldi szemle.

Zsidó világszervezetek. Két nagy világszervezet tartotta a napokban közgyűlését. Az Alliance Israélite Universelle Párisban, melynek adatait már ismertettük. Az ICA (Jewish Colonisation Association) szintén Párisban, *Phillipsohn* egyetemi tanár vezetésével. Az ICA évi jelentését legközelebb ismertetjük. A Hilfsverein der deutschen Juden közgyűléséről már írtunk. Jelentését most adták ki. Kiadásai 1913-ban 1 millió márkán felül voltak. Tagjainak száma 27.000. Tagdíjai 187.000 márkát tesznek ki. 44 iskolája van 6960 tanulóval. (Az Alliance iskoláinak 48.000 a tanulója.) — Az Agudath Jisrael (konzervatív zsidók világszervezete) első nagy közgyűlése Frankfurtban lesz az őszi hónapokban. Az agitáció és taggyűjtés nagy erővel folyik. A héber felhívás többek közt ezeket mondja: „Elul havában összegyűlnek mindenfelől a küldöttek... s élükön Israel nagyjai, a tóra hatalmasai, hogy befejezzék Hamburgban és Kattovitzben (előző értekezleteken) megkezdett munkájukat. *Véssétek szívetekbe testvérek e nagy órát!* Népünk történetében, azóta, hogy száműzetésbe mentünk és szétszóródtunk a népek közt, *első alkalom ez*, hogy összegyűlünk Izrael igazainak eme parlamentjébe.”

Kinevezések. Párisból írják: *Henry Lévy-Ullmann* lillei egyetemi tanárt a közmunkaügyi miniszter kabinetfőnökévé nevezte ki. *Strausz M.* a hadügyminiszter helyettes kabinetfőnöke, *Albert Milhaud* és *Bloch J.* a belügyminiszterium kabinetfőnökei lettek.

Orosz hírek. (Eredeti tudósításaink.) Az orosz minisztertanács legutolsó ülésében végre liberális-izű határozatot hozott. Elhatározták, hogy a Romanow-jubileum alkalmából a cártól *kegyelmi ukázt* fognak kieszközölni, mely annak a 12.000 zsidó léleknek, kik a letelepedési rayonon kívül laknak: bántatlan megmaradását jelenlegi lakóhelyükön *lehetővé teszi*. — A Kievdő uralkodó nagy nyomort jellemzi az a tény, hogy e héten az *ottani zsidó kórházat*, melyben 240 beteg felelt s melynek mintaszerű a berendezése: anyagi okokból *bezárták*. A zsidó hitközség, melyet az üldözések teljesen tönkretartottak, a kormányhoz fordult, hogy talán a *zsidó adók* egy részéből lehetne a kórházat újból megnyitni? — A kitérések annyira elharpóztak Oroszországban, hogy a szent szinódus elhatározta, hogy a kitért zsidókat szoros egyházi felügyelet alá helyezi, megállapítandó, vajon megtartják-e a görög-orosz ritust? *A hitetlen kitértékre szigorú büntetés vár.* — Tudvalevő, hogy Orosz-Lengyelországban zsidóellenes boycott céljaira *keresztény fogyasztási szövetkezetek* alakultak. E szövetkezetek most egymásután bukhatnak meg. Legutóbb a „Zgorda” nevű antiszemita szövetkezet bukott meg 13.000 rubellel, s a szegény parasztok sirathatják a pénzüket.

Nehézségek Palesztinában. Szaloniki-i tudósítónk írja: *Jacob Méir*, a helybeli főrabbi a jaffai rabbtól ezt a levelet kapta: „Legujabban az itteni kikötőhatóságok azt a szigorú megbízást kapták, hogy mindazokat a zsidó bevándorlókat, kiknek utleveleit eddigi lakóhelyeik török konzulátusa nem láttamozta: *ne engedjék partra szállani*. Ez mindenféle — ottomán — zsidókra is vonatkozik. Ehéten néhány török zsidó

család érkezett ide, kiket egy percre sem engedtek *leszállani a hajóról*, mert utleveleik nem voltak láttamozva. Hiába tettem ez ügyben akármilyen lépéseket, a szerencsétleneknek haza kellett térniök.”

Különös felmentés. Jaffából írják: Az itt megjelenő „Palesztin” című antiszemita török lap ellen a török főrabbi intervenciójára a zsidóság megsértése miatt nemrég az ügyészség *sajtópört indított*. Ugyanakkor a lapot is betiltották. A multheti tárgyaláson a vádlott szerkesztő azzal védekezett, hogy cikkeiben nem a zsidóságot, hanem annak csak egy elvadult részét, a cionista pártot támadta. A törvényszék ezt a különös okoskodást elfogadta és *felmentette a vádlottat*. A lap azóta újból megjelenik és cionista-ellenes támadásait folytatja.

Amerikából. A napokban életbeléptetik Newyorkban az *antiszemita hoteltulajdonosok ellen hozott szigorú törvényt*. — Montrealban (Kanada) *Blumenthal* zsidóhitű bizottsági tagot polgármesterré választották. A klérus erősen agitált ellene. — Newyorkban nemrég tartották meg az amerikai *spanyol zsidók* évi értekezletüket. E szefard zsidók 15.000-en vannak. A szefardok szövetsége talmudtóra iskolákat tart fenn s amerikanizálni akarja tagjait. *Chachamjuknak* megválasztották a Keleten élő kiváló szefard-rabbót, *Abraham Galantet*. — *Adolf Levisohn* amerikai filantróp 200.000 dolláros alapítványával testgyakorlati intézetet (stadion) alapított. *Levisohn* annyi intézetnek vetette meg alapját, hogy az amerikai lapok „*alapkővető*”-nek nevezik.

A berlini hitközség elnökévé (az előjáróság főnökévé) *Eisner* kereskedelmi tanácsost választották meg.

E rovat közleményeit csak a forrás megnevezése mellett engedjük lenyomatni.

Naptár.

Vasárnap (1914. július 12-ike.) 5674. *Tamuz* hó 18-ika. Szombatról áttett böjtnap. Sivo-oszor-be *Tamuz*. A „háromhét” kezdete. Hétfő 19-ike. Kedd 20-ika. Szerda 21-ike. Csütörtök 22-ike. Péntek 23-ika. Szombat 24-ike. Hetiszidra: „*Pinchosz*” (Mózes 4-ik könyvének 25-ik fejezete 10-ik versétől a 30-ik fejezet 2-ik verséig.)

Segítség

fájóslábuak és ludtalpuak részére oly cipő viselése, mely a fájdalmat megszünteti és a lábat megerősíti. Ily cipőt mérték szerint készít, szakorvosoktól ajánlva

Székely és Társa

ortopéd cipő készítő

Budapest, IV., Múzeum-körút 9. sz.

TELEFON 13702.

SZÁLLODA ÉS

ÉTTEREM

TELEFON 13702.

JOSEF GUTH WIEN, II., STEFANIESTRASSE 14

A legízletesebb konyha és kitűnő italok.

□□□□□□□□

Szobák 2 korona 80 fillértől feljebb

* **Izr. leányinternátus, Igló** (Szepes-m.). Polgári, kereskedelmi és továbbképző leányiskolák helyben. Német és francia társalgás, zeneoktatás. Kitűnő ellátás, lelkiismeretes felügyelet. *Levegőváltás, üdülés céljából különösen ajánlatos.* — Bővebb felvilágosítással készséggel szolgál özv. *Klein Józsefné.*

* **Háziasan nevelt**, nagyon csinos, rendkívül ügyes fiatal lány részére, kinek szép kelengyén kívül *négy-ötezer* korona hozománya van — szombatot tartó, egzisztenciával bíró férj kerestetik. Ajánlatok „Boldog házasság” jeligével e lap kiadóhivatalába kéretnek.

* **Kerese**k beteg anyám mellé egy vallásos izr. idősebb leányt ápolónőnek, vagy pedig egyedül lévő özvegy asszonyt. Ajánlatokat kérem címemre Adler Herman Péterréve küldeni.

* **Intelligens**, gyermektelen házaspár, csakis uriházból való egy-két fiut teljes ellátásra elfogad. Kitűnő *rituális* konyha. Cím: Virág Gyula, Ó-utca 42, ahová az ajánlatok küldendők.

Pályázatok.

(Utánnnyomás nem díjaztatik!)

A kassai izr. anyahitközség előjáróságától.

Pályázat.

A kassai izr. anyahitközségnél egy középiskolai **vallásstanári állás** töltendő be. Teendője a kijelölendő középfoku tanintézetekben és a m. kir. állami javító nevelőintézetben legalább heti 24 órában a hitoktatás végzése és a javítóintézetben a lelkeszi teendők ellátása.

Javadalmazása évi **2400 korona** törzsfizetés és **800** korona lakbér. Az állásra csakis a budapesti országos rabbiszemináriumban rabbiképesítést nyert, 35 éven alóli, magyar honos egyének pályázhatnak, akik az előjáróság kivánságára próbaszónoklat tartása céljából személyesen is megjelenni kötelesek.

Az állás f. évi szeptember hó 1-én foglalandó el.

Pályázók sziveskedjenek képesítést, eddigi működést, életkort és családi állapotot igazoló okmányokkal kellően felszerelt pályázati kérvényeiket legkésőbb július hó 20-ig, alulírt elnökhelyetteshez címezve beküldeni.

Kelt a kassai izr. anyahitközség előjáróságának f. évi június hó 25-én tartott üléséből.

Szalai Armin,
hitk. titkár

Neuwirth Elek dr.,
hitk. elnökhelyettes

A balatonfőkajári izr. anyahitközségtől.

Pályázat.

A balatonfőkajári izr. anyahitközségnél a **rabbi-anyakönyvvezető-, metsző- és előimádkozói állás** betöltendő. Évi fizetés **900 (kilencszáz) K**, természetbeni lakás, sechita és a szokásos mellékjövödelmek. A szigorúan előírt 4 középiskolai bizonyítvány, képesítési okmányok (határak) életkort és családi állapotot feltüntető folyamodványok alulírott Elnökhöz küldendők be. Az állás a lehető legrövidebb idő alatt betöltendő. Próbaelőadásra csak a meghívottak bocsájtatnak, uti és költözködési költség azonban csak a megválasztottnak térítetik meg.

Weisz József,
kerületi elnök.

A szigetvári izr. hitközség elnökségétől.

Pályázat.

A szigetvári izr. hitközség a **főkántori állásra** pályázatot hirdet. Javadalmazása: **1600 korona** kezdőfizetés, az állással járó stólaris illetmények, valamint a vágatási díjakból az előjáróság által meghatározott rész.

Pályázók, kik *sochét-ubódek*ok, kiváló hanggal és három elismert rabbitól קבלות-képesítéssel rendelkeznek és gyakorlott ב"קורה-k, sziveskedjenek kort, eddigi működést, családi állapotot feltüntető okmányaikkal felszerelt és sajátkezűleg írt pályázati kérvényüket legkésőbb f. é. július hó 28-ig az izr. hitközség elnökségéhez beküldeni.

Az állás folyó évi szeptember hó 1-én elfoglalandó. Próbaelőadásra csak a meghívottak bocsájtatnak, utiköltség megtérítésére csak a megválasztott tarthat igényt. Akik a magyar nyelvet szóban s írásban bírják, előnyben részesülnek.

A megválasztott tartozik főtisztelendő **Lebovits József**, mágocsi főrabbi urnál vizsgatételre jelentkezni.

Szigetvár, 1914. június 28.

Oesterreicher Adolf,
titkár

Ujházi Hugó dr.,
elnök

A kisvárdai aut. orth. izr. hitközség előjáróságától.

Pályázat.

A kisvárdai aut. orth. izr. hitközség alulírt elnöksége ezennel pályázatot hirdet a **kántori állásra**.

A 35 éven aluli pályázótól megkívánjuk, hogy jámbor életű legyen, igen kellemes, szép csengésű tenor-hanggal birjon és az előimádkozás végzésére, énekesek aszisztálása nélkül képes legyen.

Javadalmazás: **70 korona hetifizetés**, lakás és a szokásos mellékjövödelem.

Ajánlatok a képesítést, életkort, családi állapotot, erkölcsös és vallásos életmódot feltüntető bizonyítványokkal folszerelve az alulírt elnökséghez intézendők.

Meg nem hívottak semmiféle körülmények között sem bocsájtatnak próbaelőadásra. Utiköltségét csak a megválasztottnak térítjük meg.

Kisvárdai, 1914. június hó.

Schwarz Jakab,
hitk. jegyző

Széll Mihály,
hitk. elnök

A faddi aut. orth. hitközségtől.

Pályázat.

A faddi aut. orth. hitközség a megüresedett **kántor-metszői állásra** pályázatot hirdet. Megkívánatik sochét-ubodek, ki 3 elismert orth. rabbitól képesítve van. A magyar nyelvet szóban és írásban helyesen bírja. Évi fizetés **1000 (ezer) korona**, $\frac{1}{2}$ sechita, szép lakás és a szokásos mellékjövödelmek. Képesítést, kort, családi állapotot és eddigi működést igazoló okmányok alulírt hitk. Elnökhöz küldendők. Az állás f. évi aug. 1. legkésőbb aug. 15-ig elfoglalandó. Próba-előimádkozásra csak meghívottak bocsájtatnak, uti és egyéb költségek csak a megválasztottnak lesznek megtérítve.

Strasser Armin,
hitk. elnök.

Reggellzés előtt fél pohár Schmidthauer-féle

Igmándi

keserűvíz az elrontott gyomrot 2-8 óra alatt teljesen rendbe hozza. Használata valódi áldás gyomorbetegségeknek székrekedésben szenvedőknek. Kis üveg 40 fill. Nagy üveg 80 fillér.

Nappali kereskedelmi szaktanfolyam
 férfiak és nők részére. — Egyetlen ilyen tanfolyam, ahol
szombaton nincs oktatás,
 tehát vallásos zsidók és volt jeschiva-bochereknek is kiválóan
 alkalmas. — **Tantárgyak:** könyvvitel, magyar és német keresk.
 levelezés, keresk. számtan, keresk. ismeretek, keresk. földrajz,
 magyar és német gyorírás, gépirás, irodai munkálatok. A tan-
 folyamot fentartja a **Kereskedelmi Alkalmazottak Országos**
Egyesülete, Budapest, VII., Andrassy-ut 67. (Vörösmarty-
utca 35.) Telefon: 141—36. **Juliusban** új 6 havi tanfolyam
 nyílik meg. Tanítás nyáron át is. Belépni bármikor lehet.
 Beiratás egész nap. Igazgató **Aranyosi Miksa**, felsőkeresk.
 isk. igazgató. Elnök: **Dr. Vázsonyi Vilmos**, országgy. képviselő.

ARANYOSI - FÉLE : FÉNYES DEZSŐ tanár felső keresk. iskola : internátusa

TELEFON: 138—95.

TELEFON: 76—44.

Budapest, V., Csanády-utca 19. (saját házában).

Az iskola bizonyítványai államérvényesek és egyéves
 önkéntességi szolgálatra jogosítanak. Pár-
 huzamos osztályok. — Jelenkezéseket a szüneti folyamán
 is elfogad az iskola.

Az internátus 1878 óta áll fenn, felvesz középiskolai
 tanulókat. Polgári ellátás. Szigorú
 felügyelet. Rendszeres korrepetíció.
 Részletes programot küld az **igazgatóság.**

A szegedi zsidó hitközség felügyelete alatt álló

„Tanulók Otthona“

az egyedüli zsidó rituális szellemben vezetett
internátus Szegeden. □ Alapított 1906-ban.

Szeged, Szentgyörgy-tér 7, saját épület.

Az egészségügyi és paedagógiai követelményeknek mindenben
 megfelelő, újonnan épült, teljesen modern berendezésű intézet;
 tágas udvarral, izékes tan-, háló- és játéktérrel, modern
 fürdőhelyiségekkel stb., külön betegosztálytal.

Igazgatói: **Derszib Béla** és **Donavell János**, vár. felsők. isk. tanárok.

Az internátus felvesz: elemi, polgári, felsőkeres-
 kedelmi iskolai, gimnáziumi, reáliskolai, tanítóképzőintézeti és
 felsőipari iskolai bármily vallású tanulókat, akiknek testi és szel-
 lemi nevelésére, tanulmányi előmenetelére, valamint erkölcsi
 magaviseletére és jellemképzésére kiváló gondot fordít a veze-
 tőség. Mindennemű felvilágosítással készséggel szolgál és
 részletes prospektust küld az **igazgatóság, Szeged, Szent-**
györgy-tér 7. „Tanulók Otthona“ igazgatósága.

Alapítva 1883.
Kézimunka
és hozzávaló anyagok beszerzése előtt
hírodd meg 3070 ábrás Kézimunka árjegyzékem.
Bérczi D. Sándor
 Budapest,
 Dessewffy-utca 5.
 Saját áruház.

□ MEGJELENT: עברת ישראל □

Izrael Istentisztelete

Imádságos könyv. A tanuló ifjúság és a nagy-
 közönség számára fordította és magyarázatokkal
 ellátta:

Dr. Pollák Miksa, soproni főrabbi.

Teljes imakönyv 576 oldalon. Világos elren-
 dezés, könnyű kezelhetőség, a héber szavakkal
 szemközt levő szószerinti és mégis jó magyar
 fordítás. Minden ima megfelelő magyar címmel
 ellátva. A fontosabb imák fordítással együtt,
 mindenütt ismételve vannak. Az énekes részek
 verses fordítással. Borchy Náfsi és Perek, a
 görög és latin klasszikusok mintájára elren-
 dezve és lefordítva. Az imák forrásának pontos
 kimutatása és a szerzők megjelölése. Minden
 szertartásnak és összes ünnepeinknek tömör,
 rövid magyarázata. Az imarendek csoportosítva.
 Különösen alkalmas a nép- és középiskolák
 :: :: számára, mint hittani tankönyv is. :: ::
 Szép kiállításban, nagy betűs nyo- **1K85f**
 mással, egész vászonkötésben ára
 Bár-Micváh emléklappal és diszebb kiállítás-
 ban ára **2 korona 40 fillér.**
 Luxus kötésben **6 K-tól** feljebb.

Kap- **Singer Ede** könyv-
 ható **Székesfehérvárott,** kiadónál
 aki rabbiknak, hitoktatóknak és tanférfiaknak
 szívesen szolgál ingyen mutatványpéldánnyal
 :: :: és minden fölvilágosítással. :: ::

Zsidó fiukat

13—16 éves, szegénysorsu tanulókat, akik a közép-
 vagy polgári iskolák III.—IV. osztályát jó eredménnyel
 végezték és ép testalkotással bírnak, az ipari, mező-
 gazdasági vagy kertészeti pályára ingyen képeztet
 és szükség esetén teljes ellátásukról gondoskodik a
Magyar Izr. Kézmű- és Földművelési Egyesület.

A pályázóknak születési, iskolai, újraoltási és szegénységi bizo-
 nyítvánnyal személyesen kell jelentkezniök VII., Damjanich-u. 48.

Elegáns vendéglő

a nyáron át kerthelyiség.

Újonnan berendezve. — Izléses jó ételek. — Kifünő italok. — La-
 kodalmak és ünnepélyek alkalmával külön bejáratú díszes szalon.

NEIGER J. BUDAPEST, VI.,
 TERÉZ-KÖRUT 4.

Kornhäuser Arnold

ékszerész :: Juwelier

Budapest, VII. ker., Wesselényi-utca 8. sz.

Uj munkák és javítások műhelye.

**Záróbiztosíték fülön-
 :: függők részére. ::**

Telefon: 97-99. ... Telefon: 97-99.

Fogak

szájpadlás nélkül, rágásra azonnal használhatók, 4 koronaért. Gyökéreltavolítás fölösleges. 10 évi jótállással 24 óra alatt készítenek, foghúzás teljesen érzéstelenítve. Részletfizetésre is. Rendelés egész nap. Mérsékelt árak.

Dr. HEGEDŰS JAKAB

fővárosi fog-specialista

BUDAPEST, VII., Erzsébet-körút 44. szám, 1. emelet.
Régli, hasznavehetetlen fogsort átalakítok, használhatóvá teszem.

Férfi felöltő	---	---	---	---	K 44—100
Férfi öltöny	---	---	---	---	„ 36—80
Fiu felöltő	---	---	---	---	„ 24—40
Fiu öltöny	---	---	---	---	„ 24—44
Fiu gyermek-kosztüm	---	---	---	---	„ 16—36
Leány felöltő	---	---	---	---	„ 24—48
Leánykosztüm kabát és alj	---	---	---	---	„ 64—120
Leány tengerész-kosztüm	---	---	---	---	„ 30—46
Leány blouzos kosztüm	---	---	---	---	„ 22—30

Neumann M.

cs. és kir. udvari és kamarai szállító

**férfi-, fiu és leányka-
:: ruhaáruháza ::**

Budapest, IV., Múzeum-körút 1/E.

Fiókok: Arad, Belgrád, Brassó, Debrecen,
Kassa, Kolozsvár, Linz, Miskolcz, Nagyvárad,
Pécs, Pozsony, Sofia, Szeged, Temesvár, Zagreb

KORYTNICZA-GYÓGYHELYEN
Salamon Mór orth. rabbi. és neje személyes felügyelete alatt
Orth. kóser vendéglő.
Elsőrendű Pensio! Menu-rendszer! Prospektussal
szolgál a Fürdőigazgatóság

Pension Breiner LOVRANA
Öst. Riviera.
Modernster Prachtbau in herrlicher Lage 50 mit allem
Comfort eingerichtete Zimmer sämtliche mit Balcons und
Meeresaussicht.
Elektr. Licht. Lift. Hochquellenwasserleitung.
Feinste isr. Küche.
Für rekonvalescente vorzüglich geeignet.
Diätetischen für Stoffwechselerkrankungen (Diabetiker) etc. unter
ärztlicher Leitung.

KOHN ARNOLD

SIRKÓRAKTÁRA

Budapest, VII., Károly-körút 15. szám.

Síremlékek minden ár és kivételben, át-
helyezések exhumálásoknál.
JAVITÁSI MUNKÁK A TEMETŐBEN.

Telefon: 18—76.

SZOMBATON ÉS ÜNNEPNAPON ZÁRVA.

כשר
Stern-Penzió
Abbáziában

44 elegáns és kényelmes, tengerre nyíló erkélyes szobák.
Kitűnő magyar konyha. ----- Mérsékelt árak.
□ Szombat és ünnepeken istentisztelet a házbán. □
S T E R N M. P E N Z I Ó - T U L A J D O N O S

Internátus DEBRECEN
Diákotthon
izr. fiunevelő-intézet-

ről (felvétetnek: gimnáziumi, reál, felsőkeresk. és polgári
iskolai tanuló) **Prospektust** küld Burger D. József,
hitközs. titkár Debrecen.

Telefon
21990.
interurban

Telefon
21990.
interurban

Londonban 1906-ban diszoklevelet, Bécsben 1908-ban a kamara érmét,
Parisban 1909-ben a legmagasabb kitüntetést kaptam.
Ezenkívül számtalan elismerő nyilatkozat áll rendelkezésemre.

GOLDSTEIN RUDOLF

jó hírnévnek örvendő
templomi ornátusok különlegességi
polgári és egyenruhás-szabászati terme
Wien, II., Taborstrasse 54.

Számtalan bel- és külföldi hitközségnek
és tábori rabbinusoknak szállítója.

Különlegességek: Lúszterköpenyek és fehér
talárok vászonból, kasmirból és selyemből.
Papi ornátusok kölcsönbe adatnak.
Mérsékelt árak!

Goldstein S. A., főkantor. Illusztrált árjegyzéket bérmentve küldök.

Ezra fiúnevelő intézet

Szabadka, IV., Zombori-út 28.

Gondos, családias, egyéni, modern zsidó nevelés a rituálék
szigorú betartásával. Héber nyelv tanítás Berlitz-módszere
szerint. Biblia és talmud-kurzusok. Német, francia, angol,
olasz nyelvből és zenéből intenzív tanítás. — Sport.

Prospektussal Fürst Béla intézeti igazgató
szívesen szolgál.

NYERS LUDZSIRT,

bőrt és hájat, legolcsóbban, megbízhatóan
rendeljen 1890 óta fennálló

Stein Bernát baromfi-kereskedő
cégnél Budapest, IX,
Raday-utca 9. szám.

Telefon: József 4-74.

כשר A bécsi rabbínatus felügyelete alatt szigorúan rituális כשר

étterem és szálloda

30 szoba villanyvilágítással és fürdővel. Kitűnő
konyha, finom italok és jó kiszolgálás.

A. BARSCHAK, szállodatulajdonos és vendéglős
WIEN, Grosse Schiffgasse 3. (Nächst der Stefanibrücke.)

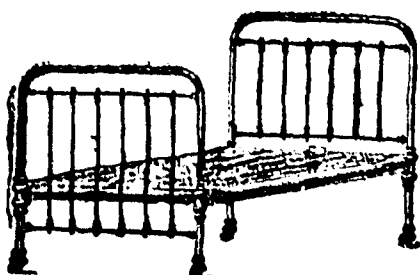
Elegáns kóser vendéglő

A nyáron át kerthelyiség. Ujjonnan berendezve.
Izléses, jó ételek és kitűnő italok.

LIPSCHITZ SAMU, HÉVIZ
(Keszthely mellett)

Vas- és rézbutor

edény- és ház-
tartási cikket
jutányos áron
.. vásárolhat ..

Somogyi,
Budapest,
VII. Holló-u. 1.

Telefon 22-66.

Telefon 22-66.

Árjegyzék bér- és díjmentesen.

Szálloda Pensio Grosz

Abbazia, délitengerpart.

ELSŐ RENDŰ כשר KONYHA.

Pensio 9 koronától feljebb.

Alapított 1878-ban. ☐ ☐ Telefon-szám: 13-76.

KELETI J.

orvos-sebészeti műszer- és kötszergyáros

Főraktár: BUDAPEST Gyár:
IV., Koronaherceg-u. 17 IV., Koronaherceg-u. 14
A cég különlegességei: Orvos-sebészeti műszerek, csász. és kir.
szab. sérvkötők, háskötők, gummi görcsérharisnyák, minden-
nemű gummiárak, testgyógyító gépek, műlábak, műkezek,
járó- és nyújtógépek, műfüzők.

Metszők szíves figyelmébe!

A rituális vágatáshoz szükséges, miniszteri rendelettel előírt

tüdőfúvók

Erős bőrből: 27 cm. 35 cm. széles
20 — 30 — korona

Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

„ZENTAI DIÁKOTTHON”

ENDREI-féle fiúnevelő Zentán Kertjében
nyilvános jogú magán polgári iskolája.

Német nyelv az I., francia a III. osztálytól
kezdve tantárgy. :: Leggondosabb nevelés. Ri-
tuális Alapos tanítás. Zene, festés. Ellátás és tandíj
a polgárra évi 900 K, gimnázistáknak 700 és
800 K, elemistáknak 600 K. :: Prospektus. koszt. Ri-
tuális

Neumayer Fülöp

Budapest, V., Deák Ferenc-tér 1. (Erzsébet-tér sarok).

Ajánlja dusan felszerelt raktárát mindennemű belföldi és
valódi perzsa-szőnyegek, függönyök, ágy, asztalterítők,
takarók és átvétőkben. Hazai és egyéb gyártmányok.
Minták és árajánlatok kívánatra ingyen és bérmentve.
Telefon 11-21. Telefon 11-21.

Fiúinternátus Besztercebányán

felsőkereskedelmi, gimnáziumi, polgári és elemi iskolai tanulók számára.
Állandó tanári és orvosi felügyelet. Német tár-
salgás. Kitűnő ellátás évi 700.— koronáért. Az
internátus a szünidőben nyaralásra és javítóvizs-
gákra való előkészítésre is vesz fel növendékeket. Prospektus.

Ujhéber költőkből.

A NAGY FASORBAN . . .

— FRUG. —

A nagy fasorban zugnak a szelek
És hullanak a sötét levelek.

Az Ur keze a hideg égen át
Némán vezeti ezer csillagát.

S mint egy boszorkány — fátyla könnyű köd —
Bujkál az ősz s leskel a fák között.

S hol sűrű a lomb s feketéll a rom,
Egy halott költő fekszik a padon.

A homlokán nagy percek pirja még
És nyitva tartja félig a szemét,

S folytatja hosszú, boldog álmait
A forró tájról, hol a pálma nyit.

Megtört szemében még benne remeg,
Mint opálfény, a tündöklő kelet:

Karcsu paloták, álmok hölgye benn,
Gyémánt-tornyok a kéklő völgyeken.

S rubint-erdők és rajtuk déli fény,
És tarka nép az olajfák hegyén . . .

S az őszi parkban a csönd egyre nő,
S szeme kialszik, mint a drágakő.

Mint a feledés, hull, hull az avar,
S a köd, s az éjfél mindent eltakar.

S a halott költő bus barátja fenn:
Egy távol csillag halk jóéjt izen.

Szabolcsi Lajos.

Héber könyvek és zsidó vonatkozások
a lipcsei kiállításon.(Internationale Ausstellung für Buchgewerbe und Graphik.
Leipzig. 1914.)

Nagyszabásu és hatalmas arányu az a kiállítás, melyet a Völkerschlachtdenkmal tövében rendezett Lipcse városa egyik főiparágának, a könyvnek s világtörténeti, művelődéstörténeti jelentőségének. A betű, az írás, a rajz, a könyv világkiállítása ez s már a kiállítás külseje és méretei megfelelnek annak a jelentőségnek, melyre a könyv a mai emberiség életében jutott s a szerepnek, melyet a nyomtatott betű az emberiség haladásában játszik.

A kiállítás főkapujától negyedőrai ut vezet hatalmas pavillonok mellett, melyek a német ipar csodáit mutatják

be, tavak s terek mellett a nagy nemzeti emlékhöz. Ezt az utat a népek utja keresztezi, mely két oldalt az idegen nemzetek pavillonjaitól lefoglalva, ugyancsak negyedőrai ut vezet a főkaputól a kiállítás legértékesebb csarnokához, a Halle der Kulturhoz. A művelődés haladásának nagy művét mutatja be a kiállítás, a betű s a rajz keletkezésének elejétől, a kezdet kezdetétől, az őskortól a mai napig; a barlanglakók művészi ösztönének első ébredésétől a mai többszörös színnyomatig; a csontba vésett első jelektől az írógépig s az újságezreket okádó gépóriásokig; a gondolatnak írásban való megrögzítésének első kísérleteitől a könyv előállításának ama csodájáig, mikor a gép szedi a sort, nyomtatja az iverket, hajtogatja, fűzi, vágja s látja el kötéssel alig egy fél óra alatt. Még csak épen az író keresi az ember valahol benn a gépben, aki meg is írja közben, esetleg már a következő kötetet . . .

Impozáns, kulturtörténeti világkiállítása ez a betűvetés és a rajz tudományának, amelyet arányaiban, komolyságával, kincseivel, kiszámíthatatlan ideális értéket képviselő uniku-maival csak Németország tudománya, szellemi kincsekkel bővelkedő ereje volt képes egybegyűjteni s megteremteni. Igaz, hogy ez az évszázados régi német kultúrával függ össze és a kolostoraiban, könyvtáraiban, magánosok könyv-gyűjteményeiben felhalmozott kincsekből könnyű lett volna még ennél is többet összetoborozni. Különösen a Halle der Kultur első emeletén, ahol a középkori német történelem sok eredeti okmánya, a mai könyvnyomtatást és könyv-diszítések is megszégyenítő pergamenkéziratok, a német irodalom legnevezetesebb ősi kodexei, inkunábulák, a könyv-nyomtatás kezdeteiből való ritkaságok sorakoznak egymás mellé s ahol egy-egy szekrény ezernyi értékeket tartalmaz, ám el az ember a kiállítás gazdagságától. A könyv-nyomtatás első ideje, az egyes századokból való nyomdák (ősi kezdetleges kézinyomdán egy más csarnokban a régi papírmalomban nyomtatnak s árusítanak a Gutenberg kora-beli munkásruhába öltözött nyomdászok egyes lapokat az arany iniciálás első bibliából), azután a betűk szépségénél, tisztaságánál, a papir pergamenszerűségénél s tartósságánál fogva nemkülömben a könyvek ritkasága révén csodálatot érdemlő első nyomtatványok, továbbá minden korszak nyomdai technikájának legkiválóbb termékei vagy tartal-muknál fogva nevezetes iratai, lapjai, könyvei gazdagon vannak képviselve. Itt szerepel különben az egyetlen magyar kiállító is, a gyulafehérvári Batthyányi Bibliotheka, egy-két fényképmásolattal latin zsoltár- s imakönyvkodexei-ből s egy kézirattal, melynek kötése belső tábláján színes rajz található.

Földszinten az írás első nyomai az őslakóknál, a régi s exotikus népeknél, továbbá a keleti s a szélső ázsiai nagyműveltségű nemzetek írásai, rajzai, betűvetése, mellettük a máig is eredeti műveletlenségükben megmaradt népek képirása, barlangjai; kafferek, indiánok rajzokkal diszitett sátorai és tanyái szinte tökéletes képet nyújtanak ősi viszonyokról s kezdetleges állapotokról, aminőt a nagy-városok legtökéletesebb néprajzi muzeumaiban is alig találunk. A legtöbb nép eredeti írásokkal, képekkel s nyomtatványokkal van képviselve, míg más gyűjtemények gyakran fényképekkel s utánzatokkal elégednek meg. Min-denünnen a legritkább s a legdrágább, legértékesebb példányokat szerezték be.

Mint az írás népének vagy amint a mohamedánok nevezik a zsidókat: a könyv népének papja, a héber írás és nyomtatás termékeit, egyáltalában a zsidó vonatkozásokat kerestem. Hát bizony nem valami gazdagon vagyunk eddig képviselve. S ennek meg van a maga története. A kiállítás vezetősége idejekorán felszólította a lipcsei rabbit, Porges drt, aki mint kiváló bibliografus ismeretes, hogy a héber

szakot szervezze s rendezze. Azonban csak a szir-csoportban juttatott az igazgatóság a hébernek, mint alcsoportnak, igen csekély helyet, s hajlandó volt megengedni, hogy a zsidók a maguk pénzén külön csoportot létesítsenek. Huszezer márka kellett volna ehhez, de alig másfélezer gyűlt egybe. A német hitronokok ebben az ügyben nem tanúsítottak akkora áldozatkészséget, mint amilyen más kérdéseknél igazán kitünteti őket. Lehet, hogy a szász részről való felekezetieskedésnek gyanuja is szerepet játszott a visszavonulásban vagy tartózkodásban, hiszen pl. a legnagyobb berlini újságvállalatok és nyomdák, melyek történetesen zsidó kézen vannak, Hosse és Ullstein nyomdái, egyáltalában nincsenek képviselve. Így történt azután, hogy külföldről, belföldről egyaránt a legritkább héber kéziratok és nyomtatványok első felszólításra beérkeztek ugyan, de hely hiányában *a pincében hevernek*. A külön pavillon berendezéséhez szükséges összeg nem gyűlt egybe s a héber osztálynak ez idő szerint meg kellett elégednie két nagy üvegszekrénnel. Egyesek anyagi áldozata azonban lehetővé tette, hogy a következő napok folyamán még három vitrina és egy faliszekrény áll majd rendelkezésre, úgy, hogy legalább a könyvészeti szempontból legnevezetesebb és legbecsesebb nyomtatványok, ritkaságok, a héber írás és a betűalakok változása, alakulása tekintetéből érdekes kéziratok s könyvek nyernek majd elhelyezést. Mire ezek a sorok napvilágot látnak, talán már meg is van ez a héber alosztály.

Az eddig felállított két vitrina asszír szomszédságban s környezetben hirdeti Izrael irásszeretét. Asszír ékiratok gipszlenyomatai, fényképei díszítik a falakat, asszír leletek másolatai töltik meg a fal mentén felállított széles üvegszekrényeket. Nevezetes ékiratos kövek pléhutánzatai a teremben, a falakon meg a héberrel rokon szír, palmirai, nabateus, ó-arameus, föníciai írásjegyek összehasonlító táblázatai, üveg alatt az abydoszi (egyiptomi) templom föníciai és aram feliratainak képei s egy gezeri héberbetűs lelet mása. Ebben a környezetben, beszorítva ezen szomszédság közé, mint valamikor hasonlóan az ő országában, található a zsidóság.

Az egyik üvegszekrény vegyest tartalmaz néhány arab és szamaritánus kéziratot, főleg az angol Gaster gyűjteményéből. A szamaritánus tóra, kalendáriumok és krónikák mellett héber kéziratok és ritkaságok, főleg a hagáda és a machzor szerepel itt, feltűnik egy pergamenre írt gyönyörű machzor, színes, rajzolt iniciálékkal s végig a szöveg jobb oldalán huzódó színes elválasztó díszítéssel. Mellette két nyomtatott hagáda a kezdődő nyomtatás finomságát s művésziességét bizonyítja. Az egyik hatalmas betűs prágai termék, a másik ékes képekkel díszített, a betűk hehezetes voltát (בגדנות) felső vonással jelzi. Szomszédságában egy pergamenre írt talmudtraktátus, mely igen nagy értékű.

A terem tulsó oldalán áll a másik üvegszekrény, mely már mind a négy szakaszában, csupán héber könyveket tartalmaz. Itt is a machzorkéziratok és kiadások játsszák a főszerepet. Az egyik, Rási-írással, feltűnik festett lap-szegélyével és színes négyzetes-betűs jelző-szávaival. Ugyancsak mellette egy négyzetes írással írott és szintén szép festéssel kicifrázott machzor bizonyítja a régi tényt, hogy a zsidó sem irtózott a művészettől, sőt épen imakönyveit ékesítette vele. Két jemeni *din*-könyv is fekszik itt, egyikük keleti héber írással, arab nyelven az ünnepek szertartásairól szól. Ugyancsak itt látható az első német héber-betűs kiadása a Józsefön című történelmi könyvnek, fametszetekkel s egy nyomtatott hagáda. Ennél a hagádánál ékeesebb a másik szakaszban levő aranykezdőbetűs pergamen-hagáda, nagybetűs, szép írással. Egyes aranybetűi féloldalnyi magasságúak. Szomszédságában egy gyönyörű,

alig 17 centiméteres tóratekercs, maga a szöveg egészben 7 cm. magas, apró gyöngytisztaságú betűkkel írva. Majd újra színes tollrajzzal díszített hagáda következik. Ezek fölött a próféták könyve pergamenen, 3 hasábos lapokon, a szövegjegyzettel (maszóra) és centiméternyi betűvel írott remek pergamenmachzor. Igen érdekes a vitrina tulsó oldalán egy szanszkrit-betűvel nyomtatott hagáda, melyet Indiában élő testvéreink használnak; ugyancsak egy perzsa nyelvű héberbetűs szép képes kézirat s egy olasz-héber-írású könyv arany, piros és zöldszínű két hatalmas virágtartó rajzával díszítve. Mellette Eszter-megilla, egyoldalon écz chájjimmal s egy papírra írt kis machzor. Itt találjuk még üveg alatt a legrégebb héber inkunábulák egyes lapjait.

Végül a vitrina negyedik szakaszában a ritkaságok legfőbb ritkasága: a talmud első kiadása, de sötétszürke, zöldes papíron, amit a legritkább esetben és csak egyes példányoknál használtak fel. Szomszédságában újra nyomtatott színes hagáda, — hol a zöld és piros szín változik a nagybetűknél, — Abarbanel magyarázatával, azután egy könyvalakban írt pontozott tóra, pergamenen, széljegyzetekkel. Végül egy arabnyelvű tóramagyarázat, egy színrajzos, a lap szélességében írt piutkönyv s egy régi nyomású szép haftórákönyv.

Sajna, míg minden más csoportban a könyvek mellett papírlapon jelezve van címe, származása és kora, a héber csoportban ezt eddig tenni elmulasztották.

Látnivaló különben, hogy az eddig kiállított könyveket izléssel és hozzáértéssel válogatták össze és főleg az illusztrációk szépségével akarják a laikus közönség figyelmét erre a csoportra is terelni. Hallomás szerint a még kiállítandó művek főleg az egyes országok nevezetesebb régi nyomdáinak termékeit fogják bemutatni a fejlődés menete szerint, amely fejlődés azonban néha visszaesést jelent, mikor az izléses, tiszta munkát az olcsóbb és léhább betű és papír váltja fel. A betűtípusok elváltozását és országok szerint való alakulását is szemléltetni fogja a még rendezendő csoport, egyuttal bemutatja majd a legritkább és legbecsesebb héber nyomdai termékeket is. Ott lesz többek közt a prágai machzor első kiadásának egyetlen épen megmaradt példánya, melynek mai értéke egyedül kerek ezer márka, ott lesz a biblia bresciai kiadása is, melyben a szógyökök töltött betűvel vannak szedve, míg a ragok csak a betűk vázával; egyik remeke a könyvnyomtatásnak, amilyen bibliából Luther is fordított. Szerepelnek majd a híres régi velencei, törökországi (főleg szaloniki), amsterdami, párizsi, ázsiai s afrikai nyomdák is, ugyancsak tatár és kaukázusi héber nyomtatványok.

A Halle der Kulturon kívül is találkozunk azonban héber iratokkal és zsidó vonatkozásokkal.

A Strasse der Völker első pavillonja baloldalt az osztrák kiállítást foglalja magában, mely meglep csínjával, izléses és szemrevaló rendezésével. Ide a bécsi izr. hitk. könyvtára küldött néhány ritka és szép könyvet: ben Sámuel Eleázár „Chidusé Gemara” című, Prossnitzban 1618-ban nyomtatott könyvét; Isszerlesz Mózes „Tórah ha-Ólah” 1570-ből való prágai kiadását; Jekuthiél ben Salamon halévi Süsskind „Széfer dal Jekuthiél” című 1696-ban Zolkiewben megjelent könyvét. Az innsbrucki Ferdinandeum pedig az első Riva di Trentóban nyomtatott héber könyvet, Meir ibn Aldábi metafizikai és természettudományi művét 1558-ból mutatja be.

Szemben az osztrákkal az orosz pavillon, mely már stilusa által is elárulja magát, szintén tartalmaz egy-két aránylag újabb héber nyomtatványt.

Jóval odébb az olasz pavillonban, hol egy kolostor ósdi sekrestyéje varázsol hangulatot a nézőbe, két inku-

nábula található: Lévi ben Gerson Jób kommentárja (Ferrara 1477) és Immanuel Rómi (Manuello) költeményes kötete (Brescia 1491).

Még az egyik csarnokban kiállított Schriftmuseumban és a nők pavillonjában akadunk egy-egy eredeti Esztermegillára.

A kulturcsarnok török csoportjában egy egész kis török könyvkereskedés van kiállítva, itt is feltűnik a héber betű. Ujságok, meghívók, hirdetések arab, illetőleg török nyelven, de héber írásjegyekkel szedve, természetesen zsidók számára készültek az illető ország nyelvén. Hiszen már a spanyol-arab korszakban is a héber betűt használták fel a zsidó bölcsesek arab nyelvű műveik megírására.

A szaklapok pavillonjában zsidó részről csak az Israelit s a Hebräische Bibliographie szerepel, ami a sok német felekezeti lapot tekintve, bizony édeskeves.

A gyorsírás pavillója magyar fülkéjében a kath. és ref. — gyorsírással irt — imakönyv mellett, egy Magén David diszitésű zsidó magyar stenografált imakönyv is látható.

A Deutschtum im Auslande csarnoka előtt ott látni a haiffai zsidó technikum kisebbített tervét. Ez a pavillon kedves meglepetéssel szolgál különben a magyar látogatóknak is. Magyarország keveset szerepel ezen a kiállításon, csak a grafikai s a gyorsírási csoportban mutatkozik önállóan, de itt az *erdélyi százság* kitett, sajna, nem Magyarorszáért, hanem önmagáért s a *németségért*. Egy három részre osztott nagy szobában rendkívül gazdag s érdekes kiállításban mutatják be munkásságukat és nemcsak egész kulturájukat, egyházukat, irodalmukat, iskoláikat s takarékpénztáraikat, de még gazdasági fellendülésüket is mint a német hatás eredményét mutatják be sok képpel, táblázaton, kimutatásokkal, tankönyvvel, néprajzi tárgygyal. Még keresve sem találni itt mást, mint német helységnevet: Heltau, Hammersdorf, Jaad, Schässburg, BIRTHÄLM. A falakon ékeskednek Mühlbach, Mediasch, Bistritz, *Kronstadt*, *Hermannstadt* cimerei.

Ezzel szemben Magyarország a Der Kaufmann pavillonban két kis kamarában nagyon szegényes néprajzi kiállítással szerepel: sós-, savanyuvizárus, olajkereskedő, csöbörárus, bögrés, tót, sőt egy pájeszos máramarosi tejárusnak (zsidó vonatkozás!) kezdetleges képei tüntetik fel a magyar kereskedőt s egy XV. századbéli Ungarische Wechselstube agyagbábjai vannak hivatva a magyar kereskedelem fejlettségét s versenyképességét a külföld előtt igazolni.

Még csak egy pavillont találtam, melyben a zsidóság szerepel, sőt a kiállított tárgygyal általános feltűnést is kelt s ez a könyvkötészet. A Buchgewerbe-pavillonban, a német császár értékes könyvtára s egy dühreni hölgynek két millióra biztosított száz év előtti könyvszobája közelében egy külön fülke jutott a cionistáknak. A Jüdische Nationalfond két ספר הזוהר-ja és egy ספר האזכרות-a kelt itt általános figyelmet művészi és értékes bekötési tábláival. A „megemlékezés könyve” félméteres, ezüsttáblába kötött, mellette kétoldalt egy-egy $\frac{3}{4}$ méter hosszú „aranykönyv” barna bőrkötésben, az egyik arannyal gazdagon diszítve, a sugárzó nappal, a felirat rajta ötcentiméteres kék emailbetűkkel; a másik faragott elefántcsont betétekkel, melyek reliefjei szántó-vető gazdát ábrázolnak; a fedél közepén filigrán munka, másféldeciméteres kapu. Ennek a kötésnek ára ötezer márka volt. Szakértők véleménye szerint ez a tábla a könyvkötés kiállított remekműveinek clouja.

A kiállítás rengeteg művelődéstörténeti anyaga s egyéb gazdagsága mellett, természetesen majdnem elvész a zsidó vonatkozású anyag s a rendkívül értékes kincseknek szinte árnyékában vagyunk kénytelenek meghuzódni.

Mégis örömmel jegyezhetjük fel, hogy a szerény határok közt, melyekbe egyrészt természetszerűleg szorult a zsidó vonatkozású anyag, másrészt a kedvezőtlen viszonyok folytán szorítottatott, mégis megálljuk helyünket s a benyomás, mit a szemlélő a zsidóságról nyer, kedvező.

Edelstein Bertalan dr.
budai rabbi.

Angola.

V.

A Portellasolo elhagyása után a vidék, amint a vasut a Cubalfolyóhoz fölfelé kapaszkodik, szemmel láthatóan többet ígér, mert az eső itt bőségebb és Cubal állomása mellett az esőmérő az ország legnagyobb csapadékmennyiségét mutatta. Evvel szemben azonban jelentik, hogy a Cubal-völgye az ott nagyszaporaságu tsetselégység miatt lakhatlan és miután ez a légy a Catumbal folyó mélyebb völgyében is, amelybe a Cubal torkollik, előfordul és miután a Cubal mentén a vegetacio tropikus pompáju, ennél fogva egyáltalán nem valószínű, hogy a tsetse légy itt is előfordul. A Cubalból Cacondába vezető régi közlekedő utat az állatok ürü elhullása miatt hagyták el, aminek okát szintén is a tsetse légyben keresik. Ámbár Martin dr. látogatása idején a tsetse-légy nem mutatkozott, mégis vigyázatlanság volna nem venni valószínűnek azt, hogy a Cubal völgye a vasutvonal közelében a tsetse-zónába esik.

Cubaltól tovább keletre a vonal lassankint emelkedik; az emelkedéssel lépést halad a klíma mérséklődése, a vegetacio a csapadék szaporodása folytán változatosabb és a föld értékét ez növeli. Az utolsó nagy baobab-fa a 205. kilométer-mutatónál (128 mértföld) látható. A vasutvonal vékony bozóttal ellepett, humussal fődött granit talajon lassan emelkedik fölfelé. Ennek a földterületnek általános mezőgazdasági értéke csekély; a talaj csak a Catumbella folyó tulsó felén és a Cuati völgyben válik dusabban termővé. Idáig tényleg nem is akadunk a bennszülöttek nyomára, mert ezek, noha valamikor a Catumbella hegységben, amelynek szélén a Catumbella hidtől 10 mértföldnyire a vasutvonal elhalad, tanyáztak, később észak felé elhuzódtak. A Cuati völgy mentén, az Oendolongo hegység lankáin számos bennszülött falu található.

Cuma (4693 láb magas) az első város, amelybe, miután Benguellát elhagytuk, érkeztünk. E város szállodáival és áruházaiival a Chiaka-kerület vasuti állomása, melyet Bailundóval vasut köt össze, de amely a Huamboban nem rég megnyílt állomáshoz közelebb fekszik. A Cuati völgy szájától a vasut a Cuiva völgy mentén megy tovább, azután a Cuival-folyón áthaladva, a Cuiva folyóba torkolló Chicanda mentén északnak fordul. A vasut arrébb a Lepi mellett épült vasuti telepet 5371 láb magasságban érinti és az emelkedés is itt kezdődik, amennyiben a vasut fölfelé kigyózik a Chicanda-torokig, melynek hegyén eléri Afrika e részének legmagasabb fennsíkját. Ez a legmagasabb pont, amelyet a vasut Katanga felé vezető útjában elérni fog. Magasabb fekvésű régibb plateauk töredékei, lapos tetejű hegyek és hegyhátak képében, itt is maradtak és ezek a legmagasabb fekvésű sikrészek fölé nyulnak.

Benguella belsejének strukturája a plateauk egész sorának képében jelenik meg, melyeknek felületei a folyómedrektől szabálytalanul alakultak. De az országrész topografiájának jellemző vonása még mindig a plateau-struktúra marad. Így pl. a vasut első rutája a felső plateau elhagyása után a vízvázasztó mentén vezet, mint az ugynevezett szeletelt plateauknál szokásos. A jelenlegi vízvázasztó viszony-

lag újabb formáció és lassankint déli irányúvá lett, mert az északi folyóknak nagyobb a vajú ereje, mint a Zambesi és Cunene főfolyamoknak. Az északi folyamok mély, keskeny völgyekben folynak, míg a Zambesi mellékfolyói nagyobb területű, egyenletes talaju, kisesésű lapos teknőkben fekszenek, aminek folytán a völgyfenéken süppedékes lerakódások keletkeznek és a vizellátás a völgyek szélességéhez viszonyítva csekélyebb. A vízválasztótól északra a mezőgazdaságilag legjobb földet valamivel odább, a völgyeknél mélyebben, kell keresni, másrészt a völgyekben sokkal több a lehetőség a vizellátásra.

A klíma.

a) Az eső.

A föld értéke a vizellátás mértékéhez igazodik, ami viszont a csapadékoktól függ. Az év két egymástól élesen elválasztott évszakra oszlik. Az esős évszakra, mely októbertől márciusig vagy áprilisig tart és a száraz évszakra, mely április vagy május havától rendszeresen szeptember végéig terjed. A száraz évszak kezdetének és befejeződésének ideje a plateau egyes részeiben kissé különböző.

Föl volt tételezhető, hogy az esők a tenger közelében a legbőségebbek és befelé haladva egyre ritkulnak, ahogy ez a legtöbb kontinensen lenni szokott. Angolában azonban a tengerpart mentén a esőzés gyöngye, míg az ország belső részében szaporább. F. A. Bridgmann lelkész úgy értesült, hogy a Mossamedesben husz év óta egyáltalán nem esett és némely parti folyó csak rendkívüli időkben dagad meg.

Almeida információi mindenesetre arra vallanak, hogy a Mossamedesre vonatkozó főntebbi közlés erős túlzás. A Benguella-parti csapadékok mértékét is épp így lekicsinylik és az ottani folyók többször áradnak meg, mint ahogy ottan mondják. Mindazonáltal igaz, hogy a parttól néhány mértföldnyire oly kevés a csapadék, hogy a föld sivatag. Ez a tény annak a következtetése, hogy a tengerpartot egy a déli Oceántól észak felé tartó hideg áram csapkodja meg. A parti szelek ennél fogva hidegek és a szárazföld felé vonulva fölmelegszenek, minek folytán csapadék előidéző képességük csökkenik. Így történik azután az, hogy a tengeri szelek csak rendkívüli esetekben hoznak esőt. Mivel a hideg áramlat észak felé gyengül, az esőzések egyre szaporábbak lesznek, miglen Angola északi részében a vízben gazdag erdőöv a partig nyulik.

Angola déli részében ellenben a partvidék egészen fűtlen és a fűvet is főképpen a harmat táplálja, mely az ország belsejében is bővebben hull.

Angolában levő bizalmi embereim legtöbbjének a nézete az, hogy az esőfelhők keletről és főképpen északkelet felől jönnek. Elméletileg valószínűnek tetszik a keleti származásuk, de azok a meteorologiai följegyzések, amelyek Huamboban és a Cuiva-völgyében készültek, a legpontosabb följegyzések, melyeket a plateauról ismernek, nyugati szelekkel jeleznek sok esőt.

Eme Huamboban készült följegyzések szerint decemberben a legnagyobb esők nyugati és északi szelekkel jártak, míg a délkeleti és keleti szelek rendszerint szárazon hagyták a vidéket. Januárban és februárban a legnagyobb

zivatarok keleti szelekkel, de nyugoti szelekkel erős esők is jártak. Márciusban az egyetlen eső délnyugoti vagy déli széllel érkezett, míg az egyetlen szeptemberi eső idején délnyugoti szél fújt. Az ezen följegyzéseket kísérő szöveg mindenesetre megállapítja azt is, hogy a legszámottevőbb esők keletről jönnek, ámbár irányuk a fekvés folytán változik.

Menetelésünk során véletlenül eső is esett, mely ez évszakban nagyon korán jelentkezett. Szeptember 8-ikán este két hüvelyknyi eső esett és ez az eső északkeletről jött. Néhány ezt követő záporos eső kelet és délkelet felől érkezett.

Sajnos, megbízható esőfeljegyzések nem állanak rendelkezésre. Robbins minden állomáson állított föl esőmérőt, Még nincsenek a végleges helyükön és így a följegyzések alig egy évtőlra terjedtek.

A Huamboban és a Cuiva-völgyben készült eső viszony-följegyzések a csapadékok elosztódása és jellege tekintetében egyeznek az általunk szerzett információkkal. Bizonyítják, hogy a száraz időszak a legtöbbször egészen száraz és hogy a nedves időszak esőit nagy zivatarok kísérik és szép napok váltják föl. Ily záporos esők a víztartályok megtöltésére igen alkalmasak. Mondják, hogy a folyamok esős időszakban erősen megdagadnak és az ezen folyamok mentén fekvő völgyek igazolják ezt a tényt. Fölteszem tehát, hogy a száraz időszakok vizellátásának biztosítására való víztartályok létesítése nehézségeket nem okozna.

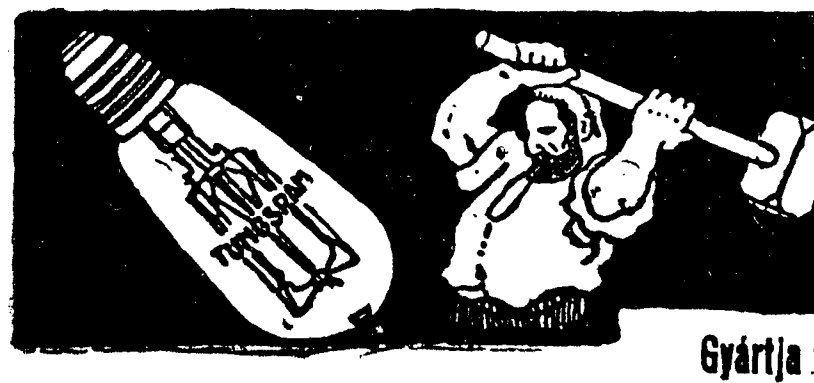
Különösebben érdeklődtem aziránt is, vajjon nem lehetséges-e, hogy a fensikon egészen elmarad az eső, ami a mossamedesi plateauon nem ritkán fordul elő. Így pl. Hendricks ennek a körülménynek tudja be, hogy Mossamedesben a gyapotkultúrát meghonosítani nem lehetett, hogy e tartományban az 1907/08. évadban az eső „pratiquement inexistante” volt. Monteiro Loandaról egy hároméves szárazságot is tud és följegyzi, hogy az 1863/6. éveket beleértve ő maga is átélt Benguella mellett Cuio-ban egy 26 hónapos periodust, amelyben alig egy csöppnyi eső esett.

Azt is hallotta, hogy a Catumbella folyó medere Catumbella mellett néhány évvel ezelőtt kiszáradt, ami arra enged következtetni, hogy a felső Catumbella bassinjában köröskörül az Oendolongo-hegységen az eső elmaradt. Más megbízhatóbb tudósítások azonban ellentmondanak ezeknek az állításoknak, bár bevallják, hogy a folyam vize néhány évvel ezelőtt csaknem megszakadt.

Bizonyos vidékeken az abnormisan csekély csapadékok lehetségesek, de úgy a helyi információk, mint a földrajzilag indokolt valószínűség arra utalnak, hogy komolyabb következményű szárazság a Benguella-fensikon csak elvétve fordul elő, noha a parti részeken és Mossamedesben egyébként valószínű.

Hogy az ország belsejében a csapadék bőséges, az minden kétségen kívül áll. A fensik legtöbb részén, Cubaltól keletre általában évi 40 hüvelykre becsülik. A vegetáció és folyamvölgyek jellege azt bizonyítja, hogy az ország vizellátása rendkívül jó. Még a száraz időszak végén is nagy víztömegeket találtunk, ámbár a hegyhátak és vízválasztók mentén meneteltünk.

(Folyt. köv.)

NE FOGADJON EL MÁST MINT

TUNGSRAM

HAZAI GYÁRTMÁNY. ÓVAKODJUNK ÚTÁNZATOKTÓL!

Gyártja: Az Egyesült Izzólámpa és villamossági r.-t. Újpest

FELÍRÁSÚ VALÓDI

DRÓTLÁMPÁT.

Az én hajóm . . .

A fejemet már ellepte a dér
És mégsem ért partot a hajóm.
A lelkemet már megfojtja a köny
És nem volt, ó, semmi jóm,
Viharok tépték, vetették, hányták
Szegény, vergődő, bus hajóm.

Hol ér majd partot, pihenőt, révet,
Hova veti a tobzódó ár?
Ó, bennem az örök bolygó zsidó
Hányt-vetett, könyes, bús lelke jár . . .
És tépi a lelkem a mardosó kin:
Én Fiam, én Vérem, hát terád mi vár?!

Peterdi Andor.

TÁRCA.

A budai Éva.

Irta: Kiss Arnold.

(4)

IV.

Egy szűk belvárosi utcácskában bérelt von Hessen ezredes lakást Évának.

Éva pírborult arccal, belső izgalomtól remegő hangon utasította vissza az ezredes ama ajánlatát, hogy ezentúl ő fog gondoskodni róla s csak azt fogadta el, hogy a lakásért járó első bérösszegeből járandóságot kölcsönként von Hessen előlegezze neki.

Varrással akarta magát Éva fönttartani. Von Hessen ezredesnek sok a jó barátja, előkelő ismeretköre van; az ügyeskező, szorgalmas varrónak csak jóakaró ajánlásokra van szüksége, hogy megélhetése biztosítva legyen. Az ezredes megígért minden támogatást és módját tudta ejteni annak is, hogy apróbb alkalmi ajándékokkal és figyelmességekkel melegebb színt és hangulatot nyerjen Évának az első napokban kissé zordon és kietlen kopárságu szobáskájára.

Egyszer születésnap ajándék gyanánt egy mályva-virággal mintázott, himzett, fehér csipkefüggöny került a kicsiny földszintes lakás utcárayiló rácsos ablaka fölé, más alkalommal két tavaszi napsütésben csillogó tájkép volt hivatalos arra, hogy a falak kopárságát megenyhítse. Az ablaknál álló varrósasztalhoz dobogós emelvény jutott, egy kis bolyhos egyszerű szőnyeg a benyíló hálófülke ágya elé. Mindezt annyi gyöngédséggel és csalafinta találékony-sággal tudta Von Hessen Éva lakására csempészni, hogy lehetetlen volt hűséges figyelmességét visszautasítani.

Von Hessen ezredes a közeli Hatvani-utcában lakott és szabad esti óráiban naponta ellátogatott Évához. A nyári alkonyatokat és estéket a szabadban töltötték. Sokat sétáltak, kart karba öltve, messze künn a városligeten is tul fekvő elhagyott, komor platánokkal szegélyezett pázsitos mezőségeken. Fölfedeztek egy világtól eldugott, kicsiny sváb vendéglőt, ahol csak vasárnapokon volt vendég, bologató akáclombok árnyában költötték el estebédjüket, a távolból odahallatszott a távozó posta-dilizsánszok méla kürtszava s mint valami rejtett álomvilágból odazöndült valamely panorámabódé sejtelmesen panaszos, el-elhalkuló verkliszava, epedő német legények rács-

kerítéses kertek alatt siránkozó harmonikákat huzogattak, néha halk sikoly hallatszott, csókkal kergettek menekülő leányt, a vendéglő ereszes tetőjén bóbítás galamb illegette magát haragos gurrogással, majd pedig a tornác felől a felvidéki cselédleány messze, Árvamegyébe szálló borongó melódiája zendült könyeket hullajtó panaszkodással:

Most kötik a körisfának
Lombját koszoruba,
A nótámat most dalolják
Csöndes kis falumba,
Most nyílik a kertek alján
Viola virágom —
Ottan virult szép tavaszom,
Boldog ifjuságom . . .

Azután a dal befejező strófája sirt föl a Hanka ajkán keserű gyötrődéssel:

Vár-e énrám a kedvesem?
Tud-e hűn szeretni?
Talán most már rám se gondol,
El is fog feledni . . .

Az egyszerű, panaszos melódia a szívébe markolt von Hessen ezredesnek és Évának. A kezeik egymásra találtak és Éva halkan ismételte: „El fogsz-e feledni? . . .”

S von Hessen ezredes ajkához szorította a remegő kis kezét s azt felelte: „Meghalnék nélküled!”

Máskor hajóutat tettek Esztergomba, Visegrádra. Csöndesen siklott a hajó a Duna hullámai fölött, estefelé kigyulladtak a partmenti falvak házikóinak ablakszemei, falusi harangok kongottak a zsongó estszürkületben s Éva és von Hessen ezredes hallgatag üdvösséggel ültek a hajó fedélzetén. Évának szemeiben könnyek csillogtak, a boldogság sirással fojtogatta a szívét, von Hessen aggódó kérdésekkel ostromolta szerelmesét s valósággal megrémült, amikor egyszer egy a fővárosba visszatérő hajóutjukon a budai part mellett haladva el, Éva tekintete az éjszakai sötétségbe burkolt, kihalt budai utcácskák körvonalaira esett . . . ott a part mögött, ott van a komor budai zsinagóga, Brommer papa ott zokog érte, sikongó, sóhajtozó imában . . . amott a Sándorok-utca kanyarodója látszik . . . ott két öreg jóságos sziv hálátlannak, ledérnek siratja őt, aki rossz utra tévedt, mint az édes anyja . . . a nevét nem szabad kiejteni . . . s von Hessen kezére borult Éva és zokogva mondta: Mindent, mindent odaadtam érted s odaadnék mindent újra teérted . . . csak te légy az enyém.

Von Hessen alig tudta a fölindult, minden tagjában reszkető leányt kérő-szavaival lecsillapítani.

Azután beállottak a tavaszutói esőzések. Csunya, ölmosfellegetű napok borultak a város fölé. Az eső napokon át zuhogott, a lakásból nem lehetett kimozdulni.

Éva egész nap szorgalmasan varrt, korán lámpát kellett gyújtani. Néha bejött hozzá a csehszármas házmesterné, sápitózva dicsérte a szépségét s egyszer meg is kérte, eszközölné ki az ezredesnél, hogy Trencsénben szolgáló katonafiát Pestre helyezték át.

— Mert — tette hozzá hízkelve — akinek olyan előkelő ur a kedvese, mint a kisasszonynak, az mindent keresztülvihet.

Éva haragragyultan akarta kikergetni szobájából a ráncosképu, vigyorgó banyát, de haragja rögtön fájdalmas szomorúságra enyhült: Hiszen igaza van, kedvese vagyok az ezredesnek, nincs jogom érzékenykedni.

Estefelé élénkebb lett az utca. Sarkantyus csizmájú, magyarruhás fiatalember haladt el ablaka alatt. Jurátusok, merészszemű fiatalember, poéták, íróemberek, ujságírók. Szemben Éva lakásával egy naphosszat kihaltan

ásító kávéház volt, fakult billiárd-asztalokkal, rozszant márványfedelű asztalkákkal. „A muzsikáló órához”: az volt a kávéház neve. Alkonyatkor fölgyújtották a kávéházban a füstös üvegű petróleumlámpásokat s szobájának ablakából Éva beláthatott a pipafüsttel telt kávéházba. Az egyik billiárdasztalra fölugrott egy sűrű, égfelé álló, tüskéshaju, keskeny olajbarna arcú, lángolószemű fiatalember, széles karbonári köpeny fődte a vállait s tüzes gesztusokkal szavalt valami verset. Tomboló tetszéssel vették körül szavalata után, ölelték, csókolták. A házmesterné elmondta, hogy Petőfi Sándornak hívják azt a fiatalembert, nagy rebellis és, úgy mondják, híres poéta lehet belőle, de valószínűbb, hogy főbe fogják lőni. Egy másik fiatalembert Lauka Gusztávnak hívtak, délceg, fess fiú, azon nagyon sokat kacagnak. Az a merengő, kékszemű, szelid fiatal ur, aki csendesen pipázgat a kávéházi asztal mellett, bizonyos Jókai Mór, igen szép meséket szokott irogatni. Verseket ír az a negyedik szelidarcú ifjú: Vachott Imre, tűzesszavu az a másik: Vasvári Pál a neve ...

— Veszedelmes társaság az, kisasszony, — magyarázta a házmesterné, — szabadságról, egyenlőségről meg testvériségtől „szavaznak”, kiabálnak igen sokat.

Minden órában a kávéház címtáblája fölött függő cirádás, piroskeretű muzsikáló óra sajátságos, idegenszerű, halkanpendülő dalokat zöndített meg. Francia gyártmány volt a muzsikáló óra, s miután rekedtes, hektikás morgással elkongatta a csendesen borongó utca fölött a megfelelő órát: három francia dalt játszott, finom bágyadt-szerű szomorúsággal. Az első dal valami ódon normandiai chanson volt, a második egy vidámabban lejtő ének, de az is nagyon szomorúan hangzott abban a fájdalmasan, majdnem hogy félenk óvatossággal zöndülő hangnemben... azután nagyot zurrogott a zenélő óra, s mintha nagyon messziről hozná a harmadik melódiát, tétovázott... krárogott... aztán tüzesen fakadó, harangozó, dobokat pergető, trombitás nótába kezdett... a francia forradalom dala sikoltott föl: a Marseillaise... de mintha a harangok, a dobok, a trombiták is csak gyerekharangok, játékdobok és játéktrombiták lennének... a tüzelése, a sikoltása lankadtá, filigránsiposchkák kózikus cincogó pöngésére enyhült... mintha törpe erőlködnék mázsás fegyverek forgatásával... de aztán, amikor a bágyadt tüzelésű nóta halálra rémült, elcsöndült, az óra fölé egy szárnyas oroszán ugrott ki, hatalmas karmu, bozontos sövényű, fenyegető jelenség... a törpék óriásokká nőnek, a játékos hangok mögött vadmorajlású viharok rejtőznek.

Késő éjjel, mikor a társaság a kávéházból széjjeloszlott, dongó, büszke, fiatal lépések dobbantak az Éva ablaka alatt... egyszer valamelyik szesztől és lázmármortól bekapott ifjú be is zörgetett fokosbotjával a „szép leány” ablakán, vidám kurjantással szólván társaihoz:

— Fiúk! az áldóját! hej, ha ez a gyönyörű varrófajla nekem himezné a mátká-kendőt!

Mikor von Hessen ezredes hírét vette ennek a fiatalosan éretlen csinynek, haragosan zordonná torzult az arca, dühnek a villáma lobbant a szemeiben.

Vad gyűlölet égett a tekintetében. Ilyen indulatában szörnyen félelmetessé fakultak arcvonásai, a homlokán tűzfoltok gyulladtak, fojtott boszuvágy remegett a szavaiban, s azt mondta Évának:

— Mind ilyenek ezek a hősködő, nagyhangu magyarok. Leányok ablakai alatt tudnak csak hadakozni. Hajh! ha egyszer az én kezeim közé kerülnének, tudom, a hangos torkukba fojtanám a gyávaságukat. Akasztófán adnék én nekik „szabadságot meg egyenlőséget.”

Éva riadtan, elborzadva nézett az ezredes vértől

aláfutott szemeibe. Ebben a percben irtózat fogta el von Hessennel szemben.

Tekintetében bátor láng lobogott, s azt felelte von Hessennek:

— Nem igaz, hogy a magyarok gyávák. A leghősebb, a legszerencsétlenebb nemzet a magyar a nagy világon.

Az ezredes meglepetten nézett Évára. Haragos válaszra készült, a keze ökölbe szorult, de aztán kisimultak az arcvonásai, s erőszakolt jókedvvel, félig gunyosan, félig tréfásan mondta:

— Nőekkel veszedelmes politizálni; de ki hitte volna, hogy a kis Éva olyan lelkes, magyar honleány? Külömben, a ti fajotok, a zsidó mindig a nyugtalankodó elemekhez szit, rebellis, lázadó nép az... mi közöttök is tinektek a magyarokhoz, miért viszitek hozzátok idegekért vásárra a bőrötöket?

Éva ajkán tüzlángban lobbanó felelet égett... gyönyörű fejét dacosan vetette föl, a tekintete szikrázva villogott:

— Az én fajom, a zsidó, nem idegen a magyar hazához. Azé a szive, a lelke. Magyar a szívének minden dobbanása. És ha a magyarok ügyéhez csatlakozik, a saját eszményeit védelmezi... Aki magyar földön született, tudjon meghalni ezért a földért...

Kelletlen, feszes hangulatot idézett elő ez a szóváltás azon az estén Éva és von Hessen között. Az első véleménykülömbőség, az első elhidegült óra volt az közöttük. Von Hessen a szokottnál korábban is távozott akkor, s távozásakor azt mondta Évának:

— Bizony Évám, azoknak, kik szeretik egymást, lelkiközösségben is kell élniök.

— A lelkemet más lélekkel nem tudom fölcserélni sohasem — mondotta csendes szomorúsággal Éva, s szemeiben könyvek csillogtak.

Szerelmi boldogságának egén az első fellegek úgy fájtak Évának. Egész éjjel kerülte szempilláit az álom.

De ez a félreértés hamar elsimult, újra a régi boldog napok költöztek a házba. Abban az esztendőben korán ősziesre hajló szeptemberi estéken von Hessen ezredes minden szabad idejét Évánál töltötte. Sokat beszéltek szerelmük múlt küzdelmeiről... Gyönyörködtek azokban. Csak a jövődőt, csak azt nem merték bolygatni. Milyen sors vár fiatal szerelmükre? Mintha a boldogságnak csak múltja és örök jelenje lehetne pusztán, s a fényesen ragyogó nap sohase láthatna feléjükemörödő fellegeket...

Néha vendégeket is láttak. A régi meghitt két jó barát, Oberlieutenant Gusztl és Oberlieutenant Sorsl látogattak el Évához az ezredes kíséretében. Éva nagy csinnal és gondossággal terítette meg vacsorára az asztalt. A zöldernyős lámpa barátságos fényt hintett a meghitt szobára s az Éva főztjét a három tiszt nem győzte magasztalni.

Asztalbontás után az ezredes érzelmes német dalokat adott elő kellemes baritonhangján, Oberlieutenant Sorsl hegedüskisérettel szolgált. Oberlieutenant Gusztl pedig vidám garnizontörténeteket mondott el s olyan jóízű kacagással fűszerezte a saját adomáit, hogy vidámságával az egész társaságot önkéntelen derűtségre fakasztotta.

Valósággal családi idyllek voltak ezek az esték. Éva volt a körülrajongott háziasszony, az ezredes mint-hacsak valami kedélyes, boldogságát megszokott, öntudatlan természetességgel élvező családfő lett volna... Így multak a napok, hetek egyenletes nyugalomban.

(Folytatása következik.)

REGÉNY.

A csőd.

Irta: Ujvári Péter.

II.

Az alvégen, a templom előtt Babuska várta, egypár más rutén is.

— No — hőkölt rá Babuska — voltál a zsidónál?

— Voltam — felelt Iszpavnik roszkedvűen — de nem boldogultam vele.

— Oszt mért nem?

— Hát csak azért, mert hallgatott.

— Mér' nem bizgattad?

— Bizgattam, bizgattam, de meg se nyekkent. Oszt megmondta az asszony, hogy ilyen a'. Valami nyavalyája van, attul minden szombaton megkukul.

— Hát ez mán miféle csuda? — álmélkodott Babuska.

— A fene tudja — zordonkodott Iszpavnik — de hogy nem rendes dolog, az bizonyos.

— Amondó vagyok — vélte Velicsek Máté — titok lappang a mögött.

— Titok hát — kapta fel a szót Babuska. — Mással is megesett már, hogy a nyelve meggémberedett, de annak aztán egész életére gémberedett meg.

Hosszu és komoly tanácskozás következett erre, aminek végezetéül megállapították, hogy a zsidó alakoskodott, mert a hideglelésen kívül nincsenek nyolcadnapos nyavalyák. És ha alakoskodott, hát azzal valami célja lehetett. Hogy tán be akarta volna csapni, arra nem gondolhattak, mert Jáwer Dávid becsületes ember, az nem csapja be a parasztot, de meg aztán azt ugysis beszéddel lehet, hallgatással nem igen. Ennélfogva csak egy dolog lehetséges: valami titokban jár és hogy el ne árulja, inkább hallgatott.

Hogy miért éppen szombaton koholna titkos dolgokat Jáwer Dávid és miért minden szombaton, azt feszegetni nem jutott eszükbe. A rutén annyira gyanakodó és vallássosságánál fogva annyira hajlik mindahhoz, ami érthetetlen és titokszerű, hogy mihelyt valamiben titkot sejt, a józan eszét nyomban zár alá teszi és inkább hiszi a csudát, amelyet nem ismer, mint az egyszerű valóságot, amely a csuda mögött rejlik.

Ahogy okoskodtak, bolondnál bolondabb gondolatokkal riasztották egymást és mindegyik valami vékony szállal azokhoz a beszédekhez sodródott vissza, amiket itt való jártukban a muszka ügynökök csöpögtettek a fülükbe. Talán háboru lesz és Jáwer Dávid írást kapott erről valahonnan. Ez megint a titokzatos földmérést juttatta az eszükbe. Erre elhallgattak, jobb, ha erről nem beszélnek. Csak néztek a határ felé és szenvedélyes sóvárgások lobogtak meg az oroszosan komor tekintetekben.

— Nem hiába mutatkozott a szakállas csillag — kurránt halkan, mintha csak magának szólna, Babuska Iván. De azért meghallották.

— A rahováci remete keresztet is látott az égen — suttogott borzongva Frányik Vaszil.

— Az Oszpek Alex azt beszélte, hogy a komaasszonya vért fejt a tehenéből.

— És ami Szent-Demeter napján történt, az is jelentett valamit. Olyan istenitéleti időt nem hiába küld az Isten.

— Hát azt hiszitek — kérdezte Iszpavnik Iván — ... Nem mondta, hogy mit hihetnek azok, de ők mégis rámondták:

— Azt hát.

— És a Jáwer zsidó tudna róla?

— Tudhat róla, azért hallgatott.

— Lehet annak más titka is — kezdte Velicsek Máté bizonytalanul.

— Micsoda?

— A jó isten jobban tudja, de azért lehet.

Hát ez megint olyan beszéd volt, amin meg lehetett akadni. Mert hiszen lehetséges, hogy annak más titka van. Soknak van itt takargatni valója. Különösen azoknak, akik a lengyel határon bőrkötet csempésznek az orosz földről, de még inkább azoknak, akik innen csempészik át a galíciai határon.

— Hm — kételkedett Iszpavnik — azt hiszed, hogy bundát visz a határ felé?

— Lehetséges, csak azt mondom.

— Elevent?

Az emberek összerezzenek. Veszedelmes témát bolygatott ez az Iszpavnik. Nem tudható, honnan turódik elébük a zsandár, aki oda se néz egy vasárnapi késelésnek, de ha neszt veszi, hogy valaki át akarja vetni magát a határon, hát nyomban előkerül.

Pélvadván alig akadt már legényember. Csak surbankók voltak ott és korosabb emberek. A legényfajta Amerikába szökdösött. A hatóság hiába ügyelt, zsandár, határrendőr nem fogott ki rajtuk. Ugy eltűntek a legények, mintha a föld nyelte volna el őket.

Hogy ez hogyan történhetett, azt mindenki tudta a faluban, csak éppen a hatósági emberek nem tudták. Sejtették ugyan, hogy valakik üzletszerűen üzik az ember-csempészetet, de kik azok és hogyan üzik, annak nyomára nem jöhettek. A pélvadvai parasztok inkább keréketörettek volna magukat, semhogy a zsandárt valamely szökevényre uszítsák. Mindig tudták, hogy ki készül Amerikába, de még maguk között se beszéltek arról, vagy legfőleg csak annyit suttogtak egymásnak:

— Az Ilics Mihály szénát szállit a határ felé.

— Ejnye no, már megint.

— Hát odaát sok kell.

— Oszt ebben az időben. Kutyának való idő ez.

— Hát iszen bundát is visz magával.

— Bundát. No akkor más. Ha bundát visz, hát megkockáztathatja.

Az ő nyelvükön a bunda elevent jelentett, valaki, aki Amerikába szökik.

— Ám — rázta meg Iszpavnik hosszú elgondolás után a fejét — ebben nem hiszek.

— Miért nem?

— Ismerem az öreg zsidót. Nincs annak más szentje, csak a magyar király, meg a szolgabíró.

— Hát aztán?

— Hát ezzel nem kereskedik.

Ebben megint neki volt igaza. Hiszen csak tavaly történt, hogy társzekéren vitte Galicia felé a pálinkát, két-három akós hordóban és Gruics Sztépán egy üres hordóba kéredzkedett, de akárhogy rimázkodott is, Jáwer Dávid tudni se akart róla.

— Az én hordómból, fiam — mondta — ne csapoljanak ki a zsandárok. Ha szökni akarsz, hát szökjél, de engem békén hagyj, érted-e.

Nem is merték megzaklatni ilyesmivel egyszer se azóta. Hát most se lehetséges, hogy „bundát” vigyen a városba és onnan talán messzebbre. Ha mégis titkolózott, hát más miatt tette.

— Az uton kisedem belőle — fogadkozott Iszpavnik Iván.

A többiek biztatták: csak szedje ki belőle. Hátha mégis csak a földméréssel függ össze az a titok, amiért olyan konokul elzárkózott Iszpravnik elől.

Iszpravnik az éjjel alig aludt valamit. Mindig azon járatta az eszt, hogy fogja kiszedni azt a nagy titkot Jáwer Dávidból.

Jóval pirkadat előtt már talpon volt. Mikor a lovacskaít megetette-megitatta, befogott és lassu poroszkálással a felvégre nógatta az állatait.

Jáwer már felkészülve várta.

— Indulhatunk — szólt Ivánnak jó oroszul.

Iván lassan lekecsmergett és körülnézett.

— Hát a teher? — kérdezte.

— Az csak visszafelé lesz — szólt Jáwer Dávid.

Iszpravnik bozótos arcán valami csalatkozás-féle látszott. Hát teher nélkül mennek. No lám. Az ördög tudja, mért bosszantotta meg ez a gondolat, de megbosszantotta és ok nélkül rángatni kezdte a rudast zablájánál fogva.

— Né, csak né! hogy rágja a Keselyt.

Pedig nem rágta.

— Csöndesen hé — pisszentett rá Jáwer Dávid — az asszony alszik még.

— No jó, jó, — kurrogott Iszpravnik és a bakra kapaszkodott.

Jáwer Dávid szintén elhelyezkedett.

— Hát indulhatunk? — fordult Iszpravnik hátrafelé.

— Már mért ne indulhatnánk? Látod, hogy indulhatunk.

— Hát kérdezni csak lehet. Ejnye, de mérges a ténsur.

— Kocogj már, no. Früstök-időre bent legyünk.

— Az már nem tőlem függ.

— Dehogy nem, csak igyekezzél.

— Az a Kesely dolga.

— Hát nógasd.

— Hiába nógatom, ha megköti magát. Amióta megöregedett, annyi erkölce sincs, mint ez a fekete itt ni, a körmöm alatt. De azért megpróbálom.

Az ostort szeliden meglóbálta a Kesely fölött és a nyelvével is csettintett. Aztán beszédbe ereszkedett vele:

— Kesely hé, nem hallod? A ténsur früstök-időre bent akar lenni. Mozogj hát, no.

Kesely nem sokat törődött ezekkel a baráti intelmekkel. Iszpravnik ennélfogva némely hiábavaló kísérlet után karjára akasztotta a gyeplőt, az ostort a szalmába verte, elővette a pipáját és rágyújtott. Egy pár percig elmélázva pöfékelt, aztán anélkül, hogy hátra nézett volna, diskurálni kezdett:

— Hej, hej, rossz időket élünk, ténsur, már a lóban sincs becsület.

Egy minutumig neszelt, hogy kap-e valamilyen választ, mikor ilyenre hiába várt, direkte Keselyhez intézte a beszédet:

— Más világ volt ezelőtt, ugy-e? Az ember szépen, lassan eléldégelt, most meg csak sietni tudnak az emberek. Kesely, mozogj már! Iván, siess hát! Mi a fenét kell ugy sietni?

Egy keveset hátrafelé lóditotta a fejét:

— Aztán nagy baj lesz az, hogy nem leszünk bent früstök-időre?

Jáwer nem felelt.

Iszpravnik gyanut fogott. Hirtelen féloldalt dült és ugy nézett hátrafelé:

— Tán megint rágyútt a ténsurra a tegnapi nyavalya?

De amint oda nézett, hát látja, hogy Jáwer Dávid valami ruhafélét huzgál ki a mellénye alul, annak a rojtos végét ájtatosan megcsókolja, aztán egy könyv fölé hajtja a fejét és imádkozik.

Iszpravnik megilletődött, szinte elszégyelte magát. Szorosabbra fogta a kantárt és roszallóan morgott valamit Kesely felé:

— Ne nyerits, azt mondom. A ténsur imádkozik.

Mint egy templom, ugy borult föléjük az erdő és csak a bujkáló szél zavarta a mély csöndet. A madarak még nem kezdték meg a reggeli danolászását.

Iszpravnik ugy ült a szalmaülésen, mint egy szobor, meg se mozdult. Még hátrafelé se tekintgetett. A felhőket nézte, amelyek lassu hömpölygéssel a határ felől jöttek, mintha ismerősöket köszöntene, ugy mosolygott feléjük. De azért csodálkozott rajtuk. Onnan valók, ahol az Atyuska él. Ugyan mi kergette őket ide. Mért nem maradtak inkább a szép, a nagy, a szent Oroszországban.

Valami megnevezhetlen fájdalom szorongatta a mellét és felsőhajtott. Megint az a titok nyomta, amelyet nem ismert és amelyet minden áron ismerni akart. Ugy érezte, hogy nem bírja ki tovább a bizonytalanságot. Megfeledkezett az illendőségről, meg a paraszti óvatosságról és hátrafordítva szinte nyersen bökte ki a kérdést:

— Igaz-e, ténsur, hogy gyün az Atyuska?

— Miféle atyuska — csodálkozott Jáwer Dávid, aki már nem imádkozott.

— A mienk, az orosz.

— Bolond vagy, Iván.

— Hát akkor mért méreti fel a földeket?

Jáwer nevetett:

— Nem az méreti, hanem Löwengard.

— Az a Dárius?

— Az.

— Oszt mit akar?

— Gyárat épített. Éppen hozzá megyek.

Iszpravnik Iván elhallgatott. A feje fáradtan lehókadtt és széles válla is megroskadtt. Szomoruan és mozdulatlanul ült és rágta, rágta azt a lehetetlen gondolatot, hogy nem a cár méreti fel a földeket, hanem a zsidó Dárius, aki gyárat akar építtetni. Minek kellenek a gyárok? Segíthetnek-e azokkal a szegény népen?

Valami reménysugárt keresett.

— Ugy-e, csak bolondá akart tenni? — kérdezte és csontos arca szinte reszketett a belső feszültségtől.

— Dehogy akartalak.

— Hát csakugyan gyárat épített az a Dárius?

— Azt.

Iván jámbor tekintete hirtelen elkomorult. Többet egy szót se szólt. Visszafordult és vadul suhogtatta meg az ostort a Kesely feje fölött.

— Hát mégis igaz — morgott elfojtott dühvel — amit azok beszéltek. A zsidók tették tönkre a muszka parasztot. Iszen ihol ni, már itt is gyárat építenek, hogy még jobban megnyomorítsanak minket.

(Folytatjuk.)

